

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น
สถาบันพระปกเกล้า

บทบาทของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน

.....
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ดร.เกิดชาย ช่วยบำรุง

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

สถาบันพระปกเกล้า

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้เขียน **ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง**
ผู้จัดทำ **นางสาวฉัตรระวี ปรีสุทธิญาณ**

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ISBN = 978-974-449-435-1

วปท.52-16-1000.0

พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2552

จำนวน 1,000 เล่ม

ผู้จัดรูปเล่ม นายสุชาติ วิวัฒน์ตระกูล

และออกแบบปก

ภาพจากปก นายสุชาติ ปรีสุทธิญาณ

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

พิมพ์ที่

สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา

ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร.0-2243-0611, 0-2243-0614 โทรสาร. 0-2243-0616

www.publishing.soc.go.th

จัดพิมพ์โดย

สถาบันพระปกเกล้า

อาคารศูนย์สัมมนา 3 ชั้น 5 ในบริเวณสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)

ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0-2527-7830-9 โทรสาร 0-2968-9144

<http://www.kpi.ac.th>

คำนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปัจจุบันมีหน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่างๆ บทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นกันถือเป็นบทบาทหนึ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดึงความได้เปรียบของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือในชุมชนมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม เป็นแหล่งสร้างรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นได้เป็นกอบเป็นกำก็จริง แต่การริเริ่มและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าอย่างเป็นพลวัตและมีความยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการดำรงรักษาจุดขายหรือระดับประคองกิจการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่องนั้นเป็นประเด็นปัญหาสำคัญหรือเป็นโจทย์ใหญ่ที่ทำนายผู้บริหารหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่มิใช่น้อย นอกจากนี้ ในบางกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ไม่สามารถค้นหาโอกาสหรือมองไม่เห็นช่องทางใน

การส่งเสริมบทบาทการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งๆที่มีความได้เปรียบของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เหนือกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

ในการนี้ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า จึงได้ขอความอนุเคราะห์จาก ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ในการจัดทำเอกสารวิชาการฉบับนี้ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแรงบันดาลใจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นค้นหาโอกาส/ทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้าและเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น
สถาบันพระปกเกล้า

สารบัญ

บทที่ 1	บริบทและพลวัตการท่องเที่ยวในปัจจุบัน	1
1.1	เข้าใจการท่องเที่ยว: ความหมาย ความสำคัญ และฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยว	5
1.2	การท่องเที่ยว: อุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอย่างใหญ่หลวง	8
1.3	การท่องเที่ยว: อุตสาหกรรมแห่งบูรณาการ	14
1.4	การท่องเที่ยว: อุตสาหกรรมที่ต้องสร้างกลไกการจัดการในการขับเคลื่อน	17
บทที่ 2	เข้าใจแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว...เส้นทางสู่ความยั่งยืน	19
2.1	แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สู่การสร้างฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยว	21
2.2	แนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์สีเขียว (Green Economics) เส้นทางการบริโภคทรัพยากรอย่างยั่งยืน	26
2.3	แนวคิดการตลาดสีเขียว (Green Marketing) การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม	29
2.4	แนวคิดทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ฐานรากที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน	31
2.5	แนวคิดด้านกฎหมายเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	33
2.6	แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง “กลไกขับเคลื่อน” สู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	37
2.7	แนวคิดเมืองน่าอยู่ สู่เมืองน่าเที่ยว	40
2.8	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การดำรงอยู่บนความเข้มแข็งของตนเอง	44
2.9	แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน หนทางสู่การมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจสู่ชุมชน	47
บทที่ 3	ประเทศไทยกับเส้นทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	51
3.1	หลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	54
3.2	การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน	59
3.3	กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน	62
3.4	กระบวนการการตลาดการท่องเที่ยว	63
3.5	กลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยว	66

3.6	แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวท้องถิ่น : เชื่อมทิศกำหนดทิศทางและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว เส้นทางสู่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน (Host-Guest Relationship)	70
บทที่ 4	แนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน	73
4.1	คุณค่าและความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น	75
4.2	บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	77
4.3	แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	82
4.4	ขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	84
4.5	แนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน	85
บทที่ 5	เทคนิคเพื่อการหนุนเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน	89
5.1	เทคนิคการมีส่วนร่วม	91
5.2	เทคนิคการสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว	97
5.3	เทคนิคการสื่อสารเพื่อกระตุ้นเครือข่ายการท่องเที่ยว	103
บทที่ 6	กระบวนการการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน : บทเรียนจากชุมชน	107
6.1	บ้านพุท้อม จังหวัดเพชรบุรี (องค์การบริหารส่วนตำบลแก่งกระจาน)	109
6.2	บ้านมอญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร	112
6.3	ตลาดร้อยปีสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี (เทศบาลตำบลสามชุก)	115
6.4	เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน)	119
6.5	บ้านน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด (เทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว)	122
6.6	หมู่บ้านชะชะมอ จังหวัดอุบลราชธานี (องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลาง)	125
6.7	ชุมชนลีเล็ดน้ำเขียวเพื่อการอนุรักษ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (องค์การบริหารส่วนตำบลลีเล็ด)	128
สรุป		132
บรรณานุกรม		135
ประวัติผู้เขียน		137

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่

บริบทและพลวัต
การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

๑

การท่องเที่ยวต้องผ่านกระบวนการจัดการ
และพัฒนางานองค์ประกอบทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง
โดยหน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
ต้องใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ในเชิงบูรณาการทั้ง
ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง
การตลาด การเกษตร การจัดการ จิตวิทยา
ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บริบทและพลวัต การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม องค์การการท่องเที่ยวโลกได้พยากรณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 น่าจะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นจำนวนถึง 1,600 ล้านคน จากการประมาณการอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนา คาดว่ามีอัตราเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4 ต่อปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอุตสาหกรรมมีอัตราเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 2.5 ต่อปี นักท่องเที่ยวที่มีการเดินทางท่องเที่ยวในต่างประเทศมากที่สุด ได้แก่ นักท่องเที่ยวจากเยอรมนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ส่วนประเทศใหม่ๆ ที่จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปยังต่างประเทศในระดับสูง ได้แก่ ประเทศจีนและรัสเซีย และในปี พ.ศ. 2563 นี้เองคาดว่าประเทศจีนจะมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งแทนประเทศฝรั่งเศสอีกด้วย ทั้งนี้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวระยะไกลในสัดส่วนเพิ่มขึ้น คือ ประมาณร้อยละ 24 ซึ่งนักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญและสนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชุมชน รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องเน้นให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะด้านมากขึ้น

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิกมีแนวโน้มจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม คาดว่าช่วงปี พ.ศ. 2533-2553 ภูมิภาคนี้จะมีอัตราการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวประมาณร้อยละ 6.7 ต่อปี โดยประเทศที่นักท่องเที่ยวให้ความนิยมในการเดินทางไปเยี่ยมเยือน ได้แก่ ประเทศจีน ฮองกง ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ สำหรับกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวแหล่งใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มในการเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักท่องเที่ยวคิดเป็นจำนวน 1 ใน 3 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และสถานที่พักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวที่รวมบริการทุกอย่างไว้ในสถานที่เดียวกัน มีแนวโน้มได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ที่จะเดินทางเข้ามาพักผ่อน เนื่องจากมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีการเดินทางที่สะดวกสบายปลอดภัย และเป็นศูนย์กลางในหลายๆ ด้าน อาทิ ศูนย์กลางการบิน ศูนย์กลางสุขภาพแห่งเอเชียและศูนย์กลางสปา เป็นต้น

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชน และนำเงินตราเข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล ผลของการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น และสนับสนุนการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือแบบพหุภาคีอันนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งภูมิภาคเอเชียที่ยั่งยืน

แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติ แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ใดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ก็ย่อมหมายถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็เท่ากับเป็นการสร้างปริมาณมูลฝอย น้ำเสีย

สิ่งปฏิภูลและมลพิษอื่นๆ ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทัศนียภาพอันเกิดจากสถาปัตยกรรมที่ไม่กลมกลืน ปัญหาที่เกิดจากการขาดระบบการจัดการมลพิษในพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนไป¹

1.1 เข้าใจการท่องเที่ยว: ความหมาย ความสำคัญ และฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

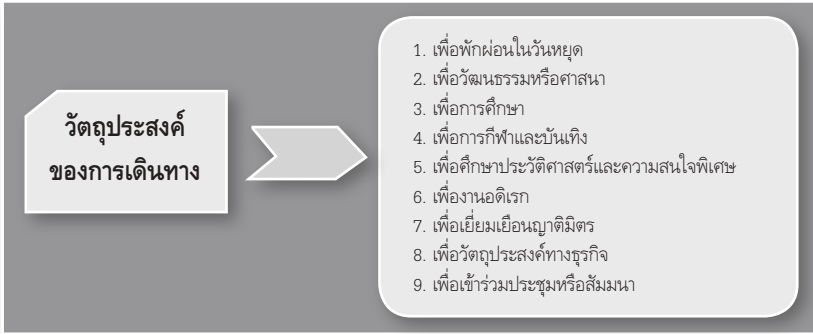
องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ

- 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้²

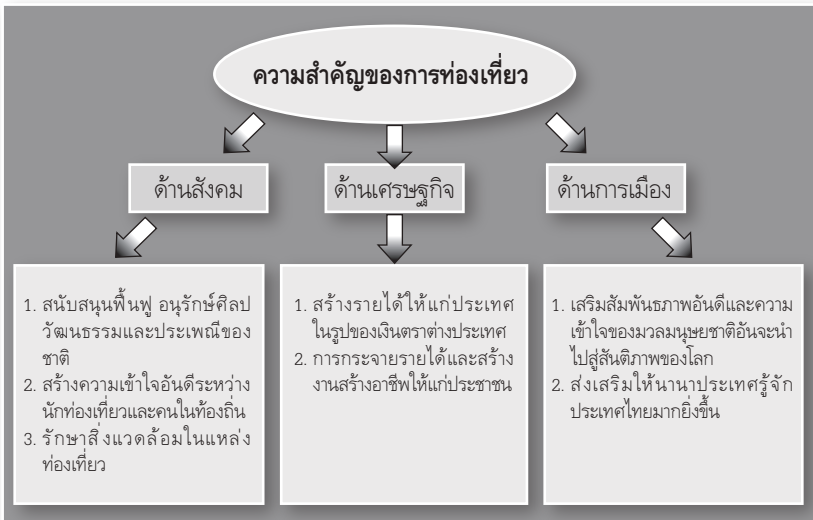
ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพและไปอยู่เป็นประจำ แต่มีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังภาพที่ 1-1

¹ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, คู่มือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น “แนวทางการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม” (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2545), 11.

² วัดพระพุทธรูทฉาย, <http://www.watphraphutthachai.com> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

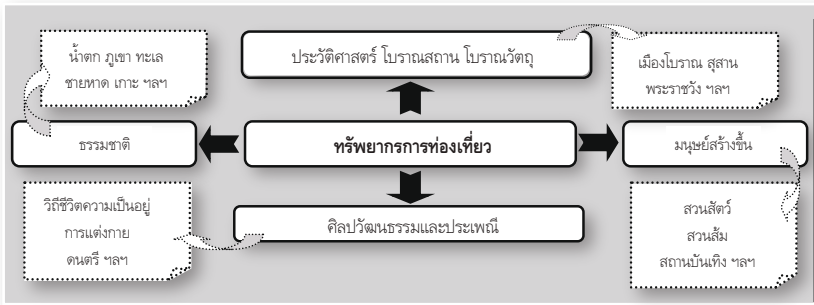
ภาพ 1-1 : วัตถุประสงค์ของการเดินทาง

ภาพ 1-2 : ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมีคุณประโยชน์ต่างๆ มากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนึกถึงการท่องเที่ยวก็มักนึกถึงประโยชน์เพียงด้านเดียว เพราะหากขาดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวที่ดี อาจก่อผลกระทบเชิงลบตามมาอย่างมากมาย

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยวที่จะขายหรือสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึง แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นเป็นที่น่าสนใจ ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

ภาพ 1-3 : ทรัพยากรการท่องเที่ยว

1. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ** หมายถึง สภาพภูมิประเทศรวมทั้งอากาศและทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ ชายหาด เกาะแก่ง ลี้ตี่ป่า เป็นต้น

2. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน** หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปเยือน เช่น เมืองโบราณ พระราชวัง ปราสาทหิน สุสาน หอไตร พิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์ อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน สมารภูมิ บ้านบุคคลสำคัญ วัด โบสถ์ วิหาร เทวรูป รูปปั้น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น³

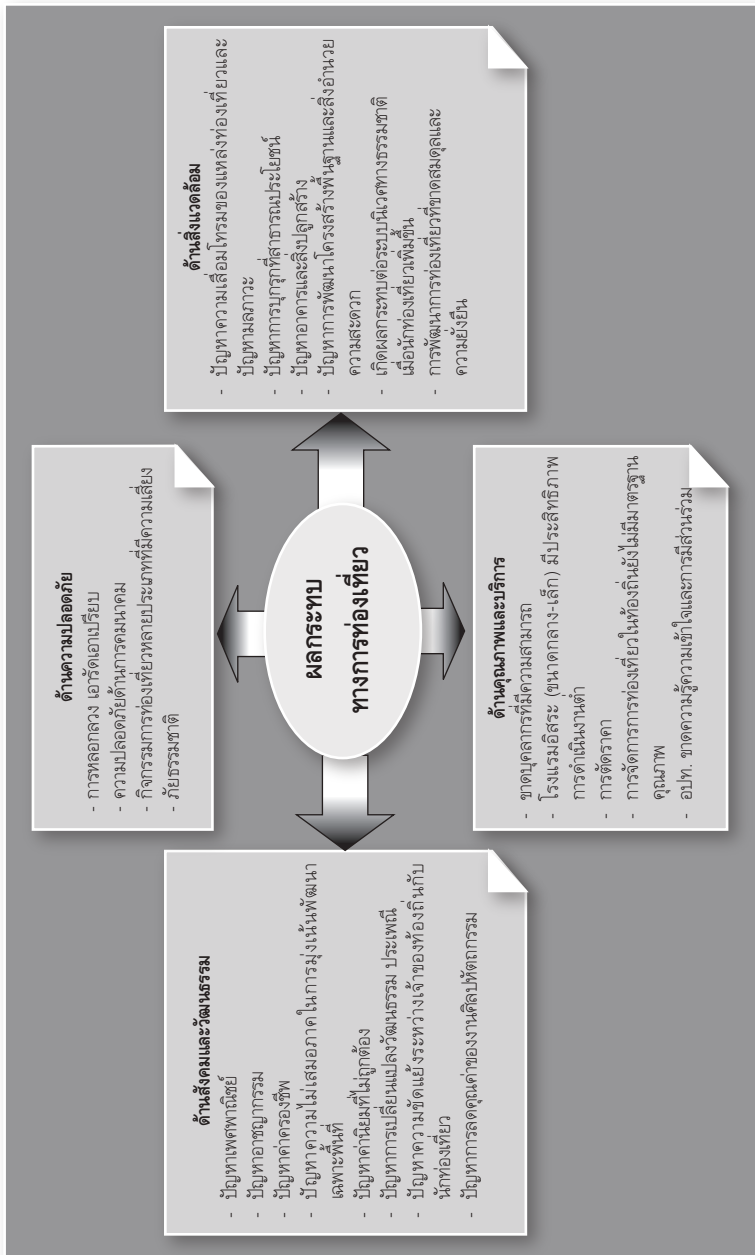
³ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, <http://wbc.msu.ac.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2551.

3. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณี** หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน ภาษา การแต่งกาย การละเล่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ ประเพณี งานเทศกาล พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น** หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงให้สถานที่ที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สวนสัตว์ ศูนย์วิจัยเกษตร สวนส้ม สวนกล้วยไม้ สวนสนุก สถานที่ชมทิวทัศน์ สถานบันเทิง สถานที่ซื้อสินค้า สถานที่เล่นกีฬา พิพิธภัณฑ์สถานของเอกชน เป็นต้น

1.2 การท่องเที่ยว: จุดสาหรณรมที่ก่อให้เกิด ผลกระทบเชิงลบอย่างใหญ่หลวง

การท่องเที่ยวเป็นได้ทั้ง “มิตร” และ “ศัตรู” หากขาดการจัดการที่ดี ผลกระทบเชิงลบต่างๆ ก็ตามมา ดังนี้

1.2.1 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะ ซึ่งทำให้สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก เกิดขยะและสิ่งปฏิกูล น้ำเสีย มีกลิ่นเหม็นรบกวน มลพิษทางอากาศซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพ พืชและสัตว์ป่า ภูมิลักษณ์ บางส่วนถูกทำลายจนลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว

2) ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งรวมถึงการเข้าครอบครอง และใช้ที่สาธารณประโยชน์ในการแสวงหาประโยชน์ทางการท่องเที่ยว การตั้งแผงลอย ลินค้าในแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติและโบราณสถานต่างๆ

3) ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ มีการก่อสร้างที่ไม่ได้ควบคุมความสูง ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่เหมาะสม สิ่งก่อสร้าง บางอย่างไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นการทำลายภูมิทัศน์อันสวยงาม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความแออัดของสิ่งก่อสร้าง เช่น แผงลอย เฟิงขายอาหาร แผงขายสินค้าที่ระลึกและอาคารพาณิชย์ที่ก่อสร้างอย่างไม่มีระเบียบก่อให้เกิด ทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม

4) ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น การถมที่ การถมทะเลเพื่อก่อสร้างท่าเทียบเรือ การก่อสร้างถนนตัดชายฝั่ง การตัดถนนผ่านป่าชายเลน การสร้างเขื่อนในบางแห่ง ซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน เกิดการตตะกอนในแม่น้ำหรือทะเล เป็นการ ทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติและความสะดวกของระบบนิเวศ ปัญหาต่างๆ เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางธรรมชาติที่มีอยู่ เดิมให้เสียสมดุล

5) มีนักท่องเที่ยวกระจุกตัวในบางพื้นที่มากเกินไปจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

6) การจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ตระหนักถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว จึงก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดสมดุลและความยั่งยืน

1.2.2 ปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม

1) ปัญหาเพศพาณิชย์ เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ธุรกิจด้านนี้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม ซึ่งเกิดปัญหาตามมา เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การล่อลวงเด็กและผู้หญิงเพื่อค้าประเวณี ยาเสพติด เป็นต้น

2) ปัญหาอาชญากรรม เช่น นักท่องเที่ยวถูกหลอกหลวง ถูกข่มขืน ถูกฆ่า ถูกจับปล้นหรือขโมยทรัพย์สินตามสถานที่ต่างๆ ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีแก่นานาชาติ

3) ปัญหาค่าครองชีพ ในพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว มักประสบปัญหาค่าครองชีพที่สูงกว่าพื้นที่อื่น จึงส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นที่มีรายได้น้อย

4) ปัญหาความไม่เสมอภาคในการมุ่งเน้นพัฒนาเฉพาะพื้นที่ ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน มักจะดำเนินการในพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ในพื้นที่ที่ไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวกลับได้รับการพัฒนาน้อย ประชาชนจึงเกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม

5) ปัญหาค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและเงินตรา อีกทั้งพฤติกรรมเลียนแบบนักท่องเที่ยวทั้งด้านการแต่งกาย ภาษาและการดำรงชีวิตจนละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

6) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี การนำขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นไทยมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ด้านการค้า แต่กลับลดความประณีต ตัดทอนขั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือ

เนื้อหาของวัฒนธรรม การดำเนินงานมักจะเน้นการแสดงเพื่อโชว์ความตื่นตาตื่นใจ โดยละเลยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงในสังคม

7) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ที่เกิดจากความแตกต่างของชนบทรวมเนียมประเพณี ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะเปลือยกาย อาบแดด กอดจูบกันในที่สาธารณะหรือแต่งกายไม่สุภาพในการเข้าชมสถานที่สำคัญทางศาสนาหรือปูชนียสถาน จึงทำให้เจ้าของท้องถิ่นไม่พอใจ จนบางครั้งอาจเกิดการต่อต้านและไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

8) ปัญหาการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ผลิตและจำหน่าย โดยลดมาตรฐานเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด มีการลอกเลียนแบบศิลปหัตถกรรม โดยไม่คำนึงถึงความประณีตและคุณภาพของสินค้า ทำให้คุณค่าทางศิลปะหดหายไป

1.2.3 ผลกระทบด้านความปลอดภัย

1) ปัญหาการหลอกลวง เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว เกิดจากผู้ประกอบการบางรายที่ต้องการกอบโกยประโยชน์ส่วนตนและคิดค้ำกำไรเกินควร

2) ความปลอดภัยด้านการคมนาคม เช่น ปัญหาจากสภาพยานพาหนะคนขับ เส้นทาง ระบบป้องกันภัยและชูชีพ เป็นต้น

3) กิจกรรมการท่องเที่ยวหลายประเภทมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ขาดการจัดระบบและบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการควบคุมอย่างเพียงพอ

4) ภัยธรรมชาติ เช่น การเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ การก่อการร้ายและการระบาดของโรคติดต่อรุนแรง เช่น ไข้หวัดนก โควิดซาร์

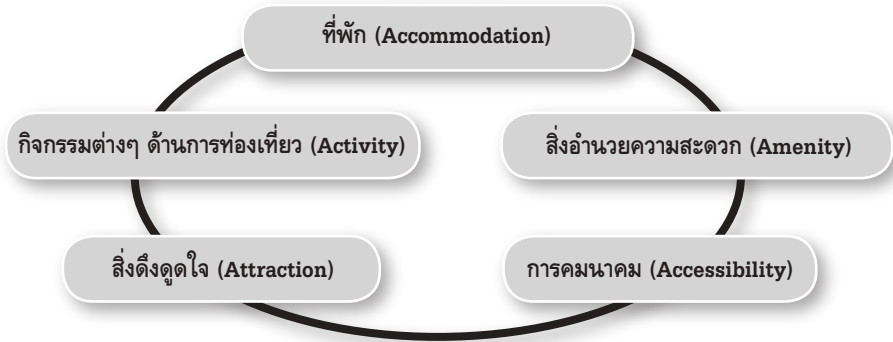
1.2.4 พลกระทบด้านคุณภาพและบริการ

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามุ่งเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยว ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวราคาถูก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

- 1) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
- 2) โรงแรมขนาดใหญ่มีเจ้าของและผู้บริหารเป็นชาวต่างชาติจึงมีประสิทธิภาพสูง ขณะที่โรงแรมอิสระ (ขนาดกลาง-เล็ก) มีประสิทธิภาพการดำเนินงานต่ำ
- 3) ปัญหาการตัดราคาทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถรักษาและเพิ่มคุณภาพการให้บริการได้
- 4) การจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นยังไม่มีมาตรฐานคุณภาพ
- 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง

1.3 การท่องเที่ยว: อุตสาหกรรมแห่งบูรณาการ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ “ไร้ตัวตน” เพราะเกิดจากการรวมตัวของ อุตสาหกรรมอื่นๆ นั่นหมายความว่า หากจะจัดการการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนก็ต้อง จัดการองค์ประกอบต่างๆ ให้ยั่งยืนด้วย องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีดังนี้

ภาพ 1-5 : องค์ประกอบการท่องเที่ยว

1. **ที่พัก (Accommodation)** หมายถึง สถานที่ที่จัดไว้เพื่อให้คนเดินทาง หรือนักท่องเที่ยวได้เข้าพัก พร้อมการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งปัจจุบันธุรกิจ ที่พักได้พัฒนาเรื่อยมาโดยมีรูปแบบการจัดการบริการต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าอย่างสูงสุด มีการบริหารงานในระบบเครือข่ายทั้งในรูปของเครือข่ายท้องถิ่น และเครือข่ายระหว่างประเทศมากขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาธุรกิจที่พักรูปแบบต่างๆ ยังเป็นแรงผลักดันให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้นทั้งระบบมาตรฐานการบริการที่สูงขึ้น และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการบริหารจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เช่น โรงแรม รีสอร์ท บูติกโฮเทล บังกะโล เกสต์เฮ้าส์ โฮมสเตย์ โมเทล ลอร์จ เป็นต้น

2. การคมนาคม (Accessibility) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากมีบทบาทในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งการคมนาคมในปัจจุบันได้ถูกพัฒนาให้สามารถตอบสนองการเดินทางท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ เช่น ธุรกิจการบิน การเดินเรือและการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ รถโดยสาร รถไฟ รถไฟฟ้า เป็นต้น

3. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวได้ เช่น สิ่งดึงดูดใจประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ทะเล ภูเขา น้ำตก เกาะ แม่น้ำ หาดทราย ฯลฯ สิ่งดึงดูดใจประเภทวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง งานแห่เทียนพรรษา เป็นต้น ซึ่งสิ่งดึงดูดใจนี้หมายรวมถึง สิ่งดึงดูดใจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหรือมีความโดดเด่นและเป็นที่น่าสนใจกว่าแหล่งอื่นๆ เช่น ทะเลหมอก ทะเลแหวก บ่อน้ำพุร้อน เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง สิ่งที่จัดขึ้นเพื่อให้เอื้อประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ แผนที่ อินเทอร์เน็ต ศูนย์ให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยว ระบบป้องกันความปลอดภัยทางทะเล เป็นต้น

5. กิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว (Activity) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น โดยรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ จะแตกต่างกันตามประเภทของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การนั่งช้าง การดูนก ฯลฯ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น การดำน้ำ การตกปลา เป็นต้น

นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังจะต้องพึ่งพาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (Infrastructure) ประกอบด้วยระบบสาธารณูปโภคที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางและท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

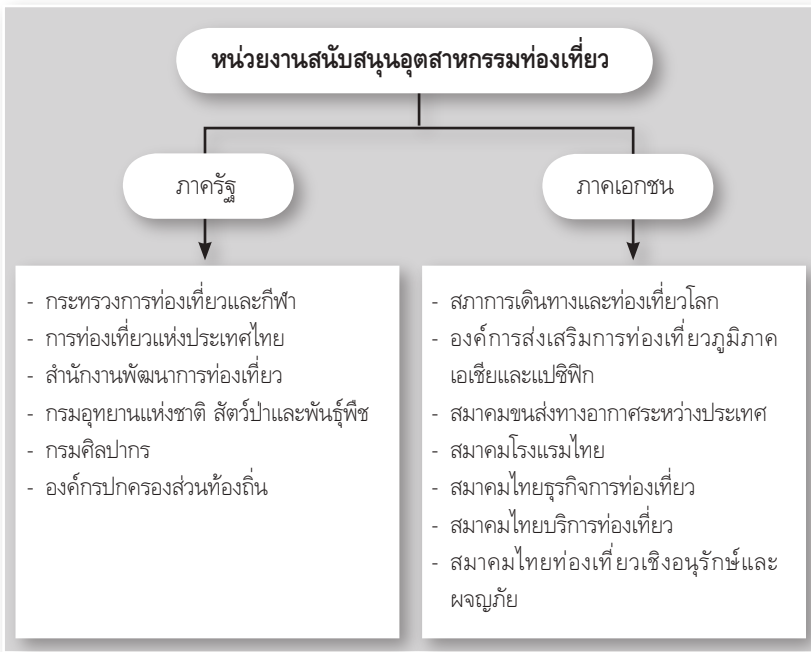

ภาพ 1-6 : โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว

จากองค์ประกอบการท่องเที่ยวซึ่งมี 5 ด้านข้างต้นแล้ว การท่องเที่ยวยังต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานดังภาพ 1-6 แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่อุตสาหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ประกอบด้วยอุตสาหกรรมหลากหลาย ทั้งด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การขนส่งต่างๆ และบริษัทนำเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นกลไกการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง แต่ต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงอุตสาหกรรมแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วย

1.4 การท่องเที่ยว: อุตสาหกรรมที่ต้องสร้างกลไก การจัดการในการขับเคลื่อน

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าและบริการที่หลากหลาย จึงมีความเกี่ยวข้องกับองค์กรต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสนับสนุนและความร่วมมือจากทุกฝ่าย การทำงานร่วมกันอย่างสอดประสานจึงมีความสำคัญยิ่ง

ภาพ 1-7 : หน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

หน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 2 ภาคส่วนหลักๆ คือ ภาครัฐและภาคเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ดำเนินการ กำกับ ควบคุม ดูแลและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่ภาคเอกชนเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อน กระตุ้นและส่งเสริมให้อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

การท่องเที่ยวต้องผ่านกระบวนการจัดการและพัฒนาองค์ประกอบ ทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ต้องใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ ในเชิงบูรณาการทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การตลาด การเกษตร การจัดการ จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการต่างๆ ต้องมีทั้งเชิงรุก และเชิงรับ โดยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานของ ทรัพยากรที่มีอยู่และเกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม วิถีชีวิตและ สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งเป็นหนทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่

2

เข้าใจแนวคิดการพัฒนา
กับการพัฒนาการท่องเที่ยว...
เส้นทางสู่ความยั่งยืน

เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว
ต้องลงมือทำและเรียนรู้บนพื้นฐานองค์ความรู้
ซึ่งเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ต้องเป็นความน่าอยู่ของ
คนในท้องถิ่นนั่นเอง มิใช่ขององค์กรอื่นใด

เข้าใจแนวคิดการพัฒนา กับการพัฒนาการท่องเที่ยว... เส้นทางสู่ความยั่งยืน

การพัฒนาจะต้อง...เปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น
ไม่ใช่เปลี่ยนเพียงได้ชื่อว่า “เปลี่ยน”
“พัฒนา” ไม่ใช่การเปลี่ยนไปจากเดิม
แต่ต้องวางอยู่บนฐานของ “ตัวตน”

2.1 แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สู่การสร้างฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความชาญฉลาดและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยย์ให้มากที่สุดและมีระยะเวลาในการใช้งานยาวนานที่สุด สิ่งแวดล้อมถือเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญทางการท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า น้ำ ดิน อากาศ มนุษย์ และพื้นที่ธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น จำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่รู้จักหมด
- 2) ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วนำมาใช้ใหม่ได้ และ
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป

2. ธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ เป็นธรรมชาติที่มีคุณค่าทางวิชาการและสุนทรียภาพที่เป็นหลักฐานสำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ และมีลักษณะพิเศษเฉพาะ ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

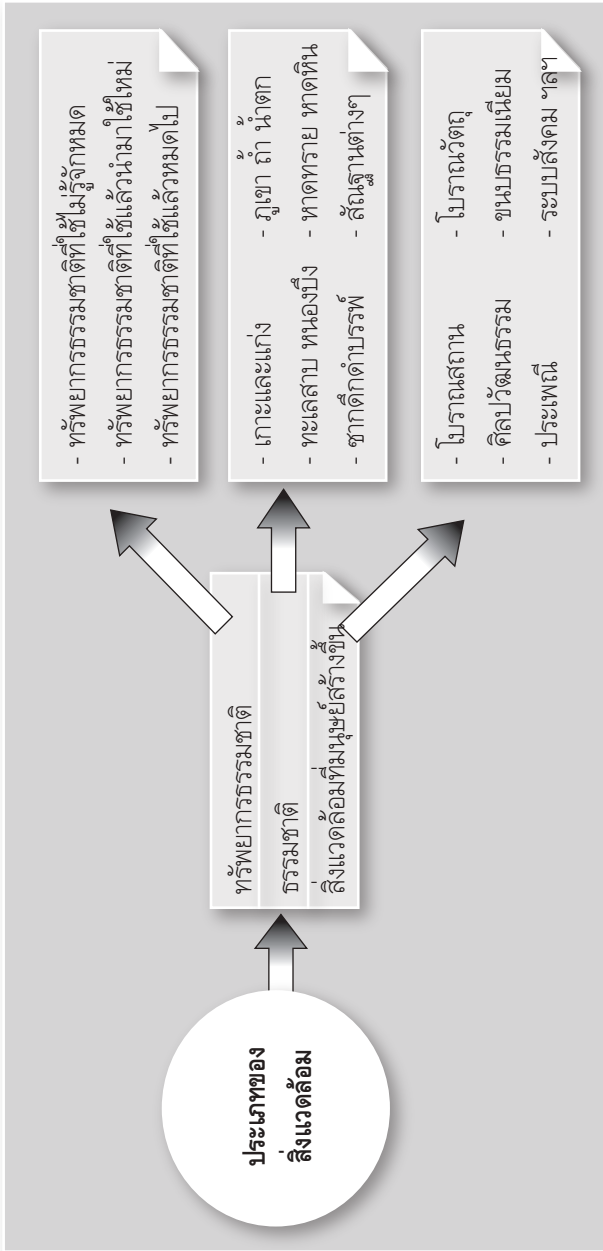

- 1) เกาะและแก่ง
- 2) ภูเขา ถ้ำ น้ำตกและน้ำพุร้อน
- 3) ทะเลสาบ หนองและบึง
- 4) หาดทรายและหาดหิน
- 5) แหล่งที่มีซากดึกดำบรรพ์ (ฟอสซิลและสัตว์) สุสานหอย
- 6) ฐานอื่น ๆ ที่มีความสำคัญทางธรณี ฐานวิทยา และภูมิลักษณะ เช่น เขาพิงกัน แพะเมืองผี

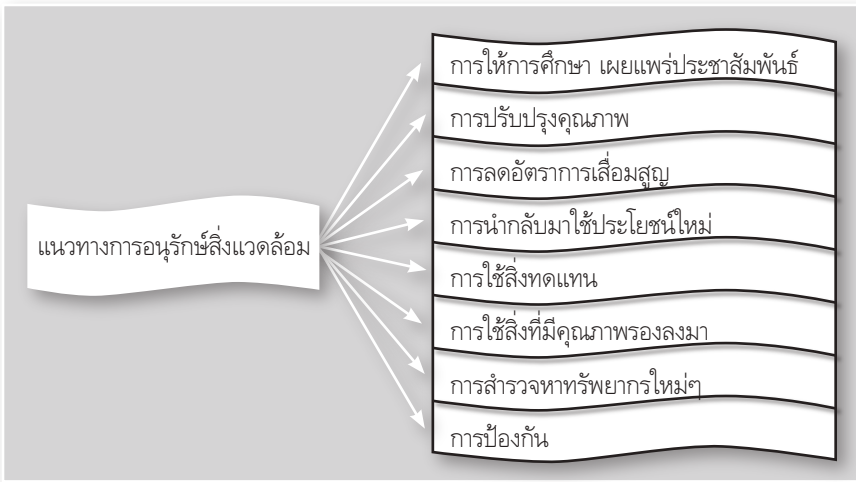
3. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบต่างๆ ของสังคม ⁴

⁴ Infoterra Thailand, <http://infoterra.deqp.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2551.

ภาพ 2-1 : ประเภทของสิ่งแวดลอม

แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะต้องครอบคลุมปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมถูกทำลายและปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว สำหรับแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปมีดังนี้

ภาพ 2-2 : แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. การให้การศึกษา เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพราะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมิใช่การหยุดการขยายตัวของเศรษฐกิจหรือการปฏิเสธความก้าวหน้าของเทคโนโลยี แต่ความสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนทัศนคติของคนให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยวิธีการต่างๆ รวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้เข้าถึงตัวประชาชนให้มากที่สุด
2. การปรับปรุงคุณภาพ เป็นวิธีการตรงที่ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม
3. การลดอัตราการเสื่อมสูญ ในปัจจุบันมนุษย์มักบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยเพราะมีทัศนคติที่ว่าบริโภคได้สูงสุดจะทำให้มีความสุขที่สุด จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย

4. การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ การผลิตวัสดุเครื่องใช้ต่างๆ ย่อมมีเศษวัสดุ เช่น เหล็ก อลูมิเนียม สังกะสี ทองแดง ตะกั่ว พลาสติก กระดาษ เหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่อีก โดยอาจนำไปหลอมใหม่

5. การใช้สิ่งทดแทน เนื่องจากทรัพยากรต่างๆ เริ่มร่อยหรอลงเรื่อยๆ เนื่องจากความต้องการการบริโภคสูง ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางนำทรัพยากรอื่นที่มีคุณภาพเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาทดแทน

6. การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา ธรรมชาติ ทรัพยากรชนิดเดียวกันอาจมีคุณภาพแตกต่างกันออกไป เช่น เลือกลงไม้ธรรมชาติที่อบหรืออบน้ำยาซึ่งป้องกันปลวก มอดและเชื้อราได้แทนการใช้ไม้เนื้อแข็ง

7. การสำรวจหาทรัพยากรใหม่ๆ เพื่อหวังจะพบทรัพยากรอื่นเพิ่มเติมที่สามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพของมนุษย์ได้อีก

8. การป้องกัน เป็นวิธีการจัดการไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอเร็วเกินไปหรือป้องกันมลพิษไม่ให้ปนเปื้อนสภาพแวดล้อมซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อมนุษย์⁵

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยมิได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมย่อมส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมหันต์ ดังนั้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยว

ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นสินค้าหลัก จึงทำให้การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ดังนั้นหากสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย การท่องเที่ยวก็จะถูกทำลายด้วยเช่นกัน

⁵ Infoterra Thailand, <http://infoterra.deqp.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2551.

2.2 แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economics) เส้นทางการบริโภคทรัพยากรอย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจสีเขียว คือ การแสวงหาวิธีการสร้างความอุดมสมบูรณ์เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนทั้งหมดได้โดยไม่ทำลายธรรมชาติที่เปราะบาง ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องหารูปแบบการบริโภคที่เหมาะสมเข้ามาแทนที่แบบเก่า เพื่อที่จะใช้ทรัพยากรของโลกและทรัพยากรมนุษย์อย่างมีเหตุผล อีกทั้งมีการผลิตและการบริโภคภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบที่มีความสมดุลทางสิ่งแวดล้อม (steady-state economy) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่บริโภคทรัพยากรอย่างมากมาย ดังนั้นหากใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในการบริหารจัดการจะทำให้การท่องเที่ยวนี้วางอยู่บนฐานทรัพยากรและจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วย

ภาพ 2-3 : Steady - State Economy

เศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economics) เป็นแนวคิดที่ประสานระหว่าง
ประชากร โลกธรรมชาติและเศรษฐศาสตร์เข้าด้วยกัน แต่เศรษฐศาสตร์สีเขียวเน้น
เรื่องคุณภาพของประชาชน โดยศึกษาความต้องการของมนุษย์ที่ถูกปลุกให้ตื่นไป
ตามกระแสระบบทุนนิยม ซึ่งสรุปแนวคิดเศรษฐศาสตร์สีเขียวได้ดังนี้

- การสนองความต้องการทางวัตถุไม่อาจทำให้มนุษย์หรือสังคมมีความสุข
สมบูรณ์มากขึ้นนัก
- การแสวงหาวัตถุของคนกลุ่มหนึ่ง (ซึ่งแสวงหาแบบไร้ขอบเขต) มีส่วนจะ
ทำให้คนอีกกลุ่มหนึ่ง (ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม) ตกอยู่ในความทุกข์
ยาก เพราะคนส่วนน้อยจะครอบครองและใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่เกือบ
ทั้งหมด

เศรษฐศาสตร์สีเขียวยึดคำพูดคานธีที่ว่า **“โลกเรามีทรัพยากรเพียงพอ
สำหรับสนองความต้องการของมนุษย์ แต่มีไม่พอสำหรับความโลภของมนุษย์”**
ในความหมายนี้จึงเป็นเรื่องของการจัดการทางเศรษฐกิจสังคมให้ไปในทิศทางที่สนอง
ความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ คือ ความต้องการบริโภควัตถุ หายที่สุดมาลงที่
ทำลายวัตถุจนเกินขีดความสามารถของทรัพยากรของโลกจะผลิตขึ้นมาทดแทนทัน
ความต้องการ และความต้องการให้ระบบนิเวศยั่งยืนและยาวนาน ซึ่งจะต้องมาเริ่มที่
จิตสำนึกสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ คือ

- ต้องลดวิถีการผลิตทางอุตสาหกรรมที่ระบายนของเสียและสารมีพิษออกมา
จำนวนมากมาย
- เน้นหลักการพึ่งตนเองและความยั่งยืนยาวนาน โดยใช้ระบบการกระจาย
กิจกรรมทางเศรษฐกิจ
- มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนใหม่ได้ในปริมาณที่เหมาะสมและ
รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรที่ไม่สามารถหาใหม่ได้

- ส่งเสริมการโยกย้ายรายได้ทรัพยากรปัจจัยการผลิตจากกลุ่มผู้มั่งคั่งไปสู่กลุ่มผู้ยากไร้
- มีการสร้างระบบการทำงานที่มีลักษณะสร้างสรรค์และสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ทำงาน

การจัดการระบบเศรษฐกิจ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างองค์กรแบบสหกรณ์ และใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม⁶ นั้นหมายถึงการจัดการที่เกิดจากระบวนการมีส่วนร่วม มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และมีเป้าหมายเพื่อบริการหรือแก้ปัญหาแก่ส่วนรวม ซึ่งไม่เน้นผลกำไรสูงสุดหรือผลประโยชน์ทางธุรกิจแก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ โดยอาศัยนวัตกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทางระบบเศรษฐกิจใหม่ต้องตอบสนองความต้องการที่ประสานกับความสุขของสังคมโดยไม่ละเลยสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้ผลผลิตมวลรวมของชาติที่เพียงพอได้และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมก็ยังคงอยู่กับสังคมโลกต่อไป

เศรษฐศาสตร์สีเขียว เป็นกระบวนการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของส่วนรวมโดยไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคที่ลดความฟุ่มเฟือยและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด เศรษฐศาสตร์สีเขียว จึงเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ อีกทั้งยังส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

⁶ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), บทคัดย่อ.

2.3 แนวคิดการตลาดสีเขียว (Green Marketing) การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของ ภาคธุรกิจอุตสาหกรรม

การตลาดสีเขียว (Green Market) คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมด้วยการผลิตสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (Green Product) สามารถย่อยสลายหรือนำกลับไปใช้ใหม่ได้ (Recycle) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่ผู้ประกอบการสร้างบทบาทด้าน “การอนุรักษ์” เพื่อส่งเสริมภาพพจน์ของตนเอง⁷ แนวคิดการตลาดสีเขียวถูกนำมาใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพราะแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภคของนักท่องเที่ยวในอนาคตจะคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ดังนั้นนักพัฒนาการท่องเที่ยวควรนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติทั้งด้านการตลาดและการพัฒนาที่วางอยู่บนฐานการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวความคิดของคำว่า “สีเขียว” เมื่อถูกนำมาใช้กับสินค้า ก็เรียกว่า “สินค้าสีเขียว” (Green Product) ซึ่งต้องมีกระบวนการผลิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

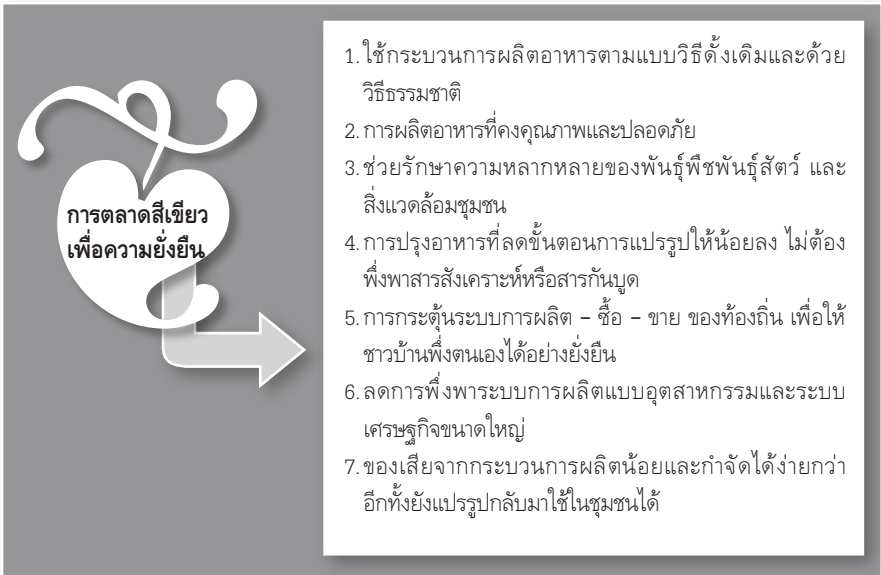
1. ผลิตสินค้าให้พอดีกับความต้องการของผู้บริโภค
2. ไม่ใช้สารพิษที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์
3. สามารถนำกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่ได้
4. อนุรักษ์พลังงานธรรมชาติ
5. ใช้ภาษาหีบห่อที่น้อยที่สุดและออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ไม่ฟุ่มเฟือย
6. กระบวนการผลิตสินค้าในโรงงานต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
7. ห้ามทารุณกรรมสัตว์
8. ห้ามนำสัตว์สงวนมาผลิตเป็นสินค้าเด็ดขาด

ภาพ 2-4 : สินค้าสีเขียว

⁷ “Green Marketing” ใน นิตยสารคู่แข่ง 8 (กันยายน 2537), 10-14.

“**สินค้าสีเขียว**” จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการทางตลาดแบบที่เรียกว่า การตลาดสีเขียว ซึ่งก็คือ การตลาดที่ผู้ประกอบการมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่ง “**สินค้าสีเขียว**” จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ดังนี้

- 1) การลดของเสีย (Reduce)
- 2) การใช้ซ้ำ (Reuse)
- 3) การนำมาปรับใช้ใหม่ (Recycle) และ
- 4) ปฏิเสธการใช้ (Reject)

**การตลาดสีเขียว
เพื่อความยั่งยืน**

1. ใช้กระบวนการผลิตอาหารตามแบบวิถีดั้งเดิมและด้วยวิถีธรรมชาติ
2. การผลิตอาหารที่คงคุณภาพและปลอดภัย
3. ช่วยรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และสิ่งแวดล้อมชุมชน
4. การปรุงอาหารที่ลดขั้นตอนการแปรรูปให้น้อยลง ไม่ต้องพึ่งพาสารสังเคราะห์หรือสารกันบูด
5. การกระตุ้นระบบการผลิต - ซื้อ - ขาย ของท้องถิ่น เพื่อให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน
6. ลดการพึ่งพาระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมและระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่
7. ของเสียจากกระบวนการผลิตน้อยและกำจัดได้ง่ายกว่า อีกทั้งยังแปรรูปกลับมาใช้ในชุมชนได้

ภาพ 2-5 : การตลาดสีเขียวเพื่อความยั่งยืน

การตลาดสีเขียวเป็นแนวคิดในการดำเนินธุรกิจที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ควรนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจเพราะไม่ได้มุ่งหวังเพียงผลกำไรในเม็ดเงินเท่านั้น หากแต่มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนั้นหากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลาย การท่องเที่ยวก็สามารถ

ดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับความสนใจมากในปัจจุบัน การตลาดสีเขียวจึงเป็นอีกหนึ่งจุดขายของอุตสาหกรรมต่างๆ ไม่เพียงการท่องเที่ยวเท่านั้น

2.4 แนวคิดทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ฐานรากที่สำคัญในการพัฒนา การท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Capital) เป็นทุนที่เป็นนามธรรม แต่ก็มีความสำคัญต่อการเป็นชุมชนและความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมาก **ทุนทางสังคม** เน้นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน เกิดความไว้วางใจกัน และเกิดความร่วมมือในลักษณะกลุ่มหรือเครือข่ายซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติ (Norm) แบบเดียวกัน นั่นคือ การ

เคารพต่อผู้อาวุโส เคารพต่อการเป็นเพื่อนร่วมชุมชนเดียวกัน ซึ่งได้ปฏิบัติต่อกันโดยอัตโนมัติ ทำให้เกิดการส่งเสริมและเกื้อหนุนให้เมืองค์กรทางสังคมหรือเครือข่าย (Network) ที่เอื้อเพื่อเอื้อต่อกันได้ง่ายขึ้น แม้การเกิดกลุ่มหรือเครือข่ายนั้นจะเป็นไปได้อย่างซ้ำๆ แต่ก็ก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน และมีความไว้วางใจ (Trust) ต่อกันได้ โดยมีเป้าหมายสูงสุดเดียวกัน ส่วน**ทุนทางวัฒนธรรม** เน้นการใช้ความรู้ ภูมิปัญญาและเน้นค่านิยมท้องถิ่น ตลอดจนเน้นอนุรักษ์และพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนไว้ ถึงแม้ว่าโดยประวัติศาสตร์ของชุมชน

เองนั้น มิได้เกิดจากการเป็นเครือข่ายกันทั้งหมดก็ตาม แต่ได้มีการหลงใหลทางวัฒนธรรมและซึมซับกันโดยอัตโนมัติ มีการคิดค้นและพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาจากการประกอบอาชีพของตนเองแล้วบอกต่อๆ กันเมื่อใช้แล้วดี หรือการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งต้นตุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้ถูกอนุรักษ์และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไป⁸ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นทุนที่สำคัญมากต่อความเข้มแข็งของชุมชนและมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพราะการท่องเที่ยวจะต้องวางอยู่บนฐาน “ทุน” นี้ ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวหันกลับสู่ความเป็นชุมชนดั้งเดิม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตจึงกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ไม่น้อย ดังนั้นการบริหารจัดการเพื่อรักษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพหุภาคี โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของทุนดังกล่าวอย่างแท้จริงเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะองค์กรภาครัฐที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดก็ควรกระตุ้นให้เกิดกลไกการส่งเสริมและรักษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้คงอยู่เพื่อเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นต่อไป

⁸ เสาวลักษณ์ สมสุข, “การฟื้นฟูชุมชน : ยุทธศาสตร์การสร้างทุนในสังคม กรณีศึกษาตำบลต้นแบบ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี” ใน *วารสารพัฒนาสังคม* ปีที่ 10 ฉบับที่ 1, 15.

2.5 แนวคิดด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นับว่ามีความสำคัญสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเริ่มที่การเป็นผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ หรือการเป็นมัคคุเทศก์ทั้งประเภททั่วไปและประเภทเฉพาะทาง ผู้ประกอบการต้องขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบการตามกฎหมายทั้งสิ้น จึงจะสามารถประกอบกิจการได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการในธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโรงแรม สถานบริการ ธุรกิจด้านโบราณวัตถุ ล้วนแต่ต้องมีใบอนุญาตประกอบกิจการตามกฎหมายทั้งสิ้น

นอกจากต้องมีใบอนุญาตประกอบการก่อนการดำเนินการแล้ว การจะเข้าไปดำเนินการนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งในเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตโบราณสถานต่างๆ ผู้ประกอบการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ต้องทราบกฎและระเบียบของสถานที่แต่ละแห่งเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ สำหรับการจำหน่ายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว ในปัจจุบันมักพบการหลอกลวงหรือเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ของประเทศจนเป็นที่กล่าวกันในหมู่นักท่องเที่ยวว่าประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตสินค้าปลอมและหลอกลวงนักท่องเที่ยว นับเป็นการเสื่อมเสียชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ดังนั้นหากนำกฎหมายข้อบังคับที่กำหนดความผิดมาอธิบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้เข้าใจและตระหนักถึงผลเสียที่จะตามมา ก็อาจจะช่วยลดปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

จะเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้น มีความสำคัญมากซึ่งผู้เกี่ยวข้องควรจะรู้และศึกษาเพื่อที่จะได้เข้าใจกฎเกณฑ์ สิทธิและหน้าที่ของตน อันเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ไม่เกิดความเสียหายแก่สังคมโดยรวมซึ่งมีระเบียบและกฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

- พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2551
- พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547
- พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545
- พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2541
- พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. 2528
- พระราชกำหนดระเบียบการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2526
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2525
- พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511
- พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469
- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

- กฎหมายภาษีอากร (การคืนภาษีให้นักท่องเที่ยว)
- กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น
 - กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด
 - กฎหมายปราบปรามการค้าประเวณี
 - กฎหมายเกี่ยวกับการร้องไต่ถามนักท่องเที่ยว

โดยเฉพาะพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 เป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรงฉบับล่าสุดที่เกิดขึ้นเพราะการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานของรัฐ ทำให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่มีเอกภาพ เป็นไปอย่างไร้ทิศทางและไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นที่พำนักการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมิได้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและด้วยคุณภาพนำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศให้มีคุณภาพและมีความยั่งยืน จึงควรสร้างกลไกในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบสอดรับและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพและมีความต่อเนื่อง ตลอดจนเพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในมาตรา 5 ได้กำหนดให้มี **“คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “ท.ท.ช.” ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นรองประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข**

เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย นายกสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินเก้าคนเป็นกรรมการ” โดย ท.ท.ช. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้คือ

- 1) จัดทำและเสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์หรือมาตรการเพื่อส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ
- 2) จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ
- 3) เสนอนโยบายและแนวทางการจัดทำความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี
- 4) ดำเนินการเพื่อให้มีการกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
- 5) พิจารณาให้ความเห็นชอบและกำกับดูแลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
- 6) กำหนดและจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- 7) อำนวยการ ติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติและนโยบายหรือมาตรการเพื่อการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว
- 8) กำกับจัดการและบริหารกองทุน
- 9) ปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย⁹

⁹ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, <http://www.parliament.go.th> เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2551.

แสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทด้านการท่องเที่ยวที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการแต่งตั้งนายกสมาคมองค์กรบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย นายกสมาคมสนธิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์กรบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทยเป็นคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น อีกทั้งยังมีส่วนกำหนดนโยบายและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศในภาพรวม

2.6 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง “กลไกขับเคลื่อน” สู่การท่องเที่ยวยั่งยืน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชนแล้วจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอก ชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กร ชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือ ช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย ในด้านการจัดการการท่องเที่ยว แนวคิดชุมชนเข้มแข็งมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะหาก “กลไก” การจัดการมีความเข้มแข็งก็จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่าง ถูกทิศทางและก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบน้อยที่สุด

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต ภายใต้อันคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

- 1) บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 8) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

อีกทั้งคณะอนุกรรมการฯ ได้กำหนดลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

- สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
- สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
- สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

- มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
- มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

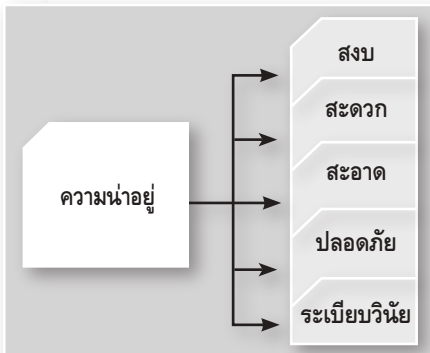
1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรักษาสปิริตของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “ผู้สนับสนุน” ในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม

และสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผน ความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้าง เครือข่ายของชุมชน¹⁰

2.7 แนวคิดเมืองน่าอยู่ สู่เมืองน่าเที่ยว

เมืองน่าอยู่เป็นการสร้างสภาวะแวดล้อมและสังคมให้น่าอยู่ นำกลับมาเขียน คำกล่าวที่ว่า “เมืองที่น่าอยู่ ผู้คนมีความสุข จะเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในโลก”

เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ *เกิดขึ้นได้อย่างไร*

- ต้องสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึก ความรับผิดชอบ
- สร้างระบบการทำงานที่สร้างเครือข่าย ระดมพลังร่วม เรียนรู้ร่วมกัน
- เน้นพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นชุมชน หนุนเสริมจากภายนอก

ภาพ 2-6 : ความน่าอยู่

2.7.1 ขั้นตอนสำคัญในการสร้างเมืองน่าอยู่

1. เตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจ ซึ่งอาจใช้เวทีเรียนรู้และการ ศึกษานหรือใช้สื่อประชาสัมพันธ์และข้อมูลข่าวสาร

¹⁰ มูลนิธิสำนึกรักบ้านเกิด, <http://www.rakbankerd.com> เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2552.

2. สร้างเครือข่าย/กระบวนการมีส่วนร่วมและดำเนินการพัฒนา โดย
 - 1) กระตุ้นการรวมกลุ่มชุมชน
 - 2) สร้างกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่
 - 3) ร่วมค้นหาจุดสนใจร่วม/วิสัยทัศน์ เป้าหมาย “**เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่**”
 - 4) ร่วมจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการ เชื่อมแผนชุมชน/แผนท้องถิ่นได้
 - 5) ร่วมดำเนินการตามแผน

3. จัดทำดัชนีชี้วัดเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ซึ่งดัชนีที่เป็นเกณฑ์กลางเป็นการวัดภาพรวม และดัชนีระดับท้องถิ่นชุมชนเป็นการวัดการดำเนินงาน

2.7.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการทำเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

- การยึดคน/ชุมชน/ท้องถิ่น เป็นแกนในการพัฒนา
- การมีทุนทางสังคมที่ดี นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่
- การมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่น จิตสำนึกสาธารณะ ความเป็นตัวตนของชุมชน
- ความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชนทุกระดับ
- การมีฐานข้อมูลเมืองและชุมชนมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์
- การมีเครือข่ายภาคีการพัฒนา/การมีส่วนร่วมของคนทุกระดับทุกภาคส่วน/การมีกลไกที่เหมาะสม¹¹

¹¹ ลือชา วรรณรัตน์, แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ (นนทบุรี : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2542), 10.

2.7.3 องค์ประกอบของเมื่อนำอยู่ ชุมชนนำอยู่ ¹²

ภาพ 2-7 : องค์ประกอบของเมื่อนำอยู่ ชุมชนนำอยู่

1. ด้านความนำอยู่ จะมีความหมายครอบคลุมทั้งด้านการมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพดี สังคมเข้มแข็ง มีความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย คนมีคุณภาพชีวิตดี วิธีชีวิตดี ความเป็นอยู่ดี มีความสุข
2. ด้านการมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการสืบทอดรักษาและปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์กับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹² ศูนย์อนามัยที่ 6 ขอนแก่น, <http://hpc6.anamai.moph.go.th> เข้าถึงเมื่อ 17 ธันวาคม 2551.

3. ด้านการมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำ ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและนอกประเทศ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงชนบทและเมือง

4. ด้านการมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ โปร่งใสเป็นธรรม ตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

โดยมีเป้าหมายการพัฒนา คือ มุ่งเพิ่มความเข้มแข็งชุมชนและประชาสังคมระดับต่างๆ ให้มีความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งมีระบบการบริหารจัดการของชุมชนที่ดีให้ครอบคลุมทุกตำบลทั่วประเทศ พร้อมกับให้มีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ให้กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ¹³

เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ต้องลงมือทำและเรียนรู้บนพื้นที่ฐานองค์ความรู้ ซึ่งเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ต้องเป็นความน่าอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้นเอง มิใช่ขององค์กร

อื่นใด ความน่าอยู่หรือไม่น่าอยู่ อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความรู้สึกของคนท้องถิ่นในแต่ละเวลา ซึ่งเวลาเปลี่ยนไปอาจทำให้เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่กลายเป็นความไม่น่าอยู่ตามปัจจัยและเหตุการณ์ ณ เวลานั้นๆ ดังนั้น การพัฒนาความเป็นเมืองน่าอยู่จะเป็นกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้น-คงอยู่-ดับไปของกิจกรรมต่างๆ และเกิดขึ้นใหม่อีกอย่างไม่สิ้นสุด จึงไม่ต้องการประเมินความสำเร็จเมื่อสิ้นสุดโครงการ แต่ต้องการติดตามเผื่อดู ความสุข ความพึงพอใจของพลเมืองเจ้าของเมืองนั้น ตลอดจนผู้มาเยือนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะๆ

¹³ ศูนย์อนามัยที่ 6 ขอนแก่น, <http://hpc6.anamai.moph.go.th> เข้าถึงเมื่อ 17 ธันวาคม 2551.

ความเป็นเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่เป็นเป้าหมายที่ทุกเมืองและทุกสังคมคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้น เพราะนั่นหมายถึง ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความยั่งยืนและประชาชนมีความอยู่ดีมีสุข ซึ่งหากสังคมหรือชุมชนใดเกิดสภาวะดังกล่าวก็จะเป็นสังคมที่มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวและมีภูมิคุ้มกันที่ดี การท่องเที่ยวจึงไม่สามารถทำลายความเป็นสังคมได้เพราะชุมชนหรือสังคมสามารถบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืน อาจกล่าวได้ว่า **“เมืองที่น่าอยู่ที่สุดเป็นเมืองที่น่าท่องเที่ยวที่สุดในโลก”**

2.8 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การดำรงอยู่บนความเข้มแข็งของตนเอง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ¹⁴

¹⁴ สีสานรณ์ บัวสาย, เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549), 9.

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นแนวคิดหลักที่ครอบคลุมทุกแนวคิด เพราะแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีแนวคิดที่วางรากฐานการท่องเที่ยวที่เป็นปึกแผ่น มีฐานที่มั่นคง ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการตัดสินใจการพัฒนาว่ามีเหตุผลสมควรหรือไม่ที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยแนวคิดที่ว่า **“ทุกพื้นที่ไม่จำเป็นต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยว หากขาดศักยภาพและความพร้อม”** เช่น ชุมชนยังตั้งเป้าหมายเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว ชุมชนยังขาดข้อมูล ความรู้และขาดจริยธรรม หากพัฒนาการท่องเที่ยวไปก็จะสร้างความเสียหายแก่ชุมชนอย่างมหาศาล

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความอย่งยั่งยืนเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมไทยในปัจจุบันภายใต้กระแสธารของเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นจะต้องพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณค่าและความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เป็นที่นิยมในยุคปัจจุบัน ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมี **“จิตสำนึกใหม่”** จิตสำนึกที่เรียกว่า **“การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบพอเพียง”** และเชื่อมโยงบริบทของการพัฒนาให้ครอบคลุมหลากหลายมิติบนพื้นฐานของสังคมไทยและสังคมโลก ที่นับวันยิ่งมีความสลับซับซ้อนสูงขึ้นเรื่อยๆ¹⁵ ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพราะกระแสการท่องเที่ยวแบบเดิมๆ จากนักท่องเที่ยวแบบกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) ก็ถูกแทนที่ด้วยนักท่องเที่ยวแบบเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) และขยายตัวมากขึ้นทำให้การท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ ได้รับความสนใจ เกิดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีการจัดการโดยชุมชนในการดูแลการท่องเที่ยวของตนเอง ดูแลทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อมีรายได้และผลประโยชน์จึงเกิดข้อสงสัยถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่เปลี่ยนไป แต่หากมีการจัดการที่ดีทั้งในด้านทรัพยากร วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา คนในชุมชนก็จะเกิดความภาคภูมิใจ ความรักและหวงแหนทรัพยากรชุมชน ดังนั้นกระบวนการจัดการที่ถูกต้องก็จะทำให้ชุมชนหาวิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการตอบแทนคืนกลับสู่สิ่งที่เขาได้ใช้

¹⁵ มูลนิธิสิทธิธรรมธรรมชาติ, <http://www.agrinature.or.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551.

ประโยชน์ ความพอดีก็จะนำไปสู่ความยั่งยืน นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังนำมาซึ่งรายได้และการหมุนเวียนของเศรษฐกิจภายในชุมชน

แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงตามกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นยังคงเป็นแนวทางที่ใช้ยึดถือปฏิบัติได้ดีในทุกสังคม ดังเช่น ชาวชุมชนบ้านแม่กำปองที่มีการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนมานานกว่า 7 ปี แม้ในขณะนี้กระแสโลกาภิวัตน์จะถาโถมเข้ามา แต่ชุมชนก็พร้อมตั้งรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเริ่มจะกลับมามองตัวตนของตน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่การท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งรายได้และการลงทุนภายในชุมชน รายรับและรายจ่ายที่ขาดความสมดุลรวมไปถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ถูกผันออกจากชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำเอาข้อมูลที่ได้มาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทดลองและตรวจสอบผลสำเร็จจากวิธีที่ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา อันจะนำมาซึ่งแนวทางที่จะสามารถยึดถือเป็นวิถีปฏิบัติของชุมชนเองเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนสู่วิถีพอเพียง¹⁶

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยอาศัยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นขีดความสามารถและให้ความสำคัญต่อเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ความเป็นไทย ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความ

ยั่งยืน สร้างความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม โดยตระหนักว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเน้นนักท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพมากกว่าจำนวนและให้ความสำคัญกับ “อุปทาน” (Supply) มากกว่า “อุปสงค์” (Demand) กล่าวคือให้ความสำคัญกับชุมชนหรือเจ้าบ้านมากกว่านักท่องเที่ยว (Supply-Based Tourism)

¹⁶ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, <http://www.cbt-i.org> เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2551.

2.9 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนหนทางสู่ การมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจสู่ชุมชน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของประชาคมโลก เมื่อปี พ.ศ. 2515 ในการประชุมสุดยอดว่าด้วยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (UN Conference on Human Environment) ขององค์การสหประชาชาติ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ได้เรียกร้องให้ประชาคมโลกหันมาสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้นและตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ

พ.ศ. 2535 ได้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติ รวม 178 ประเทศ ได้ร่วมลงนามรับรองปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องจัดทำนโยบายและแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21

พ.ศ. 2545 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งประเทศสมาชิกจำนวน 180 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ลงนามรับรองปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กและแผนปฏิบัติการโจฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg Declaration and Johannesburg Plan on Implementation) โดยได้เน้นหนักให้นานาประเทศนำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่พอเหมาะพอควรเป็นไปอย่างสมดุลทั้งในภาคเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความอยู่ดีมีสุขตลอดไป

สำหรับประเทศไทยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศและถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทยที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ต่อมาแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ใช้ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ควบคู่กับการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและมุ่งการพัฒนาแบบสมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) ภายใต้นโยบายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญต่อการนำทฤษฎีด้านสังคม เศรษฐกิจ และทฤษฎีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกันและเสริมสร้างให้เข้มแข็งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน¹⁷

¹⁷ สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม,
<http://www.envivoice.net> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อการท่องเที่ยวของไทย ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) สร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีทุกระดับ

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นภาคีหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่ มีภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง โดยภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รับผิดชอบต่อผลประโยชน์ ประเมินผลและทบทวนแผนและกิจกรรม เพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมายและตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
- สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นภาคีหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้หรือเป็นคลังสมองในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความรู้จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับภาคประชาชน โดยการแปลงแนวคิดสู่การปฏิบัติ การต่อยอดและขยายแนวคิดสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว เป็นต้น
- หน่วยงานราชการในพื้นที่ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนจะเป็นหน่วยสนับสนุนทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งในส่วนของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจะมีหน่วยงานทั้งในระดับภาคและระดับจังหวัด กระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งมีสำนักงานทั่วประเทศ โดยแบ่งความรับผิดชอบกันไปในแต่ละพื้นที่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่

2) การขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้ การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมพหุภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยการเรียนรู้ร่วมกันของพหุภาคี ตั้งแต่เจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง จังหวัด องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น ชุมชนและภาคเอกชน โดยสร้างความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงานทุกขั้นตอน และมีกระบวนการสรุปและถอดบทเรียนเป็นระบบของการดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลให้มีการปรับปรุงเทคนิคการทำงานเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ ทำให้การขับเคลื่อนงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เสริมสร้างการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ยั่งยืนอย่างเป็นเอกภาพ

3) พัฒนาเครื่องมือชีวิตที่เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ เพื่อเสริมสร้างกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนรวมทั้งขยายแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

4) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่าย เพื่อสร้างกลไกการขับเคลื่อนการทำงานอย่างมีพลังและมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดการพึ่งพาช่วยเหลือกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการทำงานในระยะยาวต่อไป

โดยสรุปการพัฒนาการท่องเที่ยวแม้จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาหรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่ในการส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จได้นั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดี ให้บริการที่มีคุณภาพและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของภาคธุรกิจและชุมชนเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว อีกทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรม มีธรรมชาติที่สวยงาม รักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ประจำถิ่นให้คงอยู่เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือน จึงเป็นการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่ ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและรักษาฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในพื้นที่ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งต้องอาศัยการประสานงานและเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ อย่างเหมาะสม

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่

3

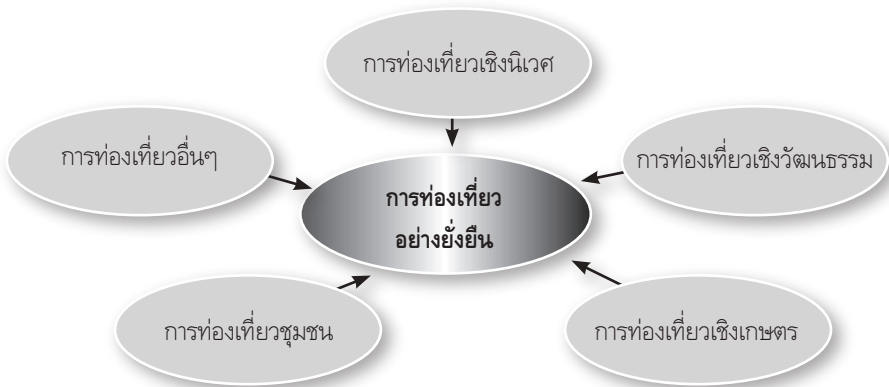
ประเทศไทยกับเส้นทางสู่
การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่
ต้องให้ความสำคัญทั้งด้านเจ้าบ้านและผู้มาเยือน
ที่มีความสอดคล้องสมดุลกัน
โดยแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ประเทศไทยกับเส้นทางสู่ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

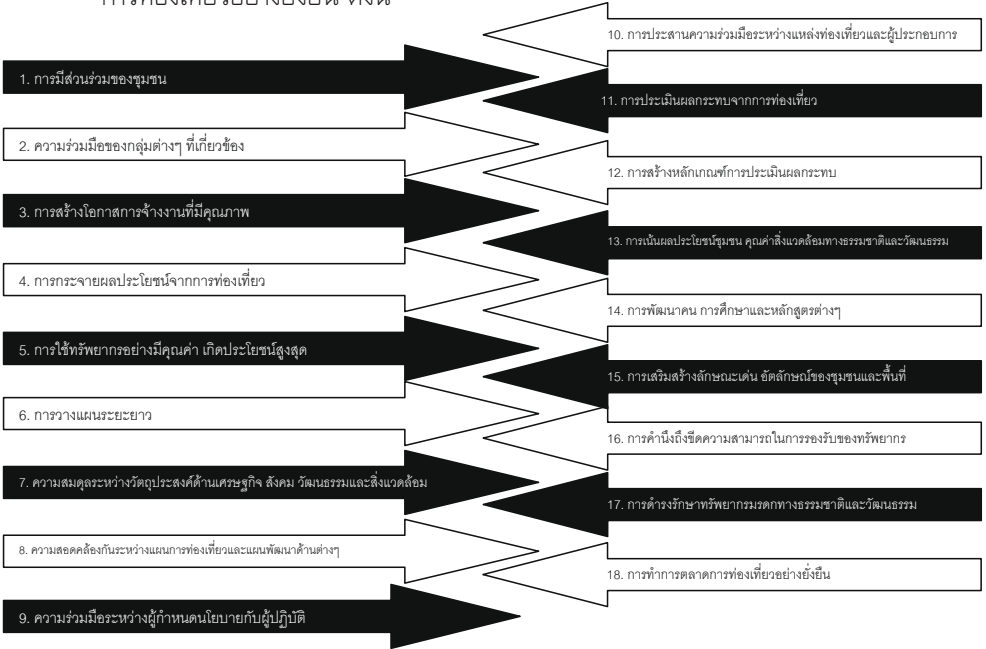
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านสังคม เศรษฐกิจและการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร้ขีดจำกัดที่เน้นการเพิ่มขึ้นของปริมาณการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องมากกว่าความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว กล่าวโดยสรุปคือ การท่องเที่ยวทุกประเภทในแต่ละพื้นที่ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม เกษตร ชุมชนหรืออื่นๆ จะต้องได้รับการพัฒนาจึงจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยใช้หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภาพ 3-1 : การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.1 หลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในหลายพื้นที่ได้มีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่าง
ระมัดระวังและมีความรอบคอบมากขึ้น ซึ่งอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของ
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

ภาพ 3-2 : หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1. สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไป
ส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากร
ที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์
ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการ
ดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการ
ปฏิบัติงานด้านบริการการสาธารณสุขปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกต่างๆ

2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดหางานที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวม การพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้น คือการให้โอกาสคนท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารและจัดการ โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้ การให้การศึกษา การฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น และการให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจ เป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาประเภทนี้ด้วย

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวาง ในแต่ละพื้นที่ มีการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน การพัฒนาและการดำเนินงานบริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่างๆ

5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่างๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นทั้งในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป เราทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนควรจะรักษาทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ดีไม่น้อยกว่าสิ่งที่เรามีอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้นๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใดๆ เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้นและละทิ้งไปเมื่อนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจหมดความสนใจและย้ายไปที่อื่น การวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ

ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของท้องถิ่น

7. ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่และชุมชน องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและมนุษย์ ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่นและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงกำไรที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรมและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่างๆ

9. ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่างๆ ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่างๆ ทั้งการขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดน้ำเสียจะต้องได้รับการพิจารณาพร้อมกับแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

11. มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณา โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพ ธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนและการดำเนินงานใดๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

12. จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้จะต้องมีการสร้างประมวลจรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวในทุกๆระดับ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาดัชนีชี้วัดและชี้ดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์สำหรับการปกป้องและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งที่จำเป็น หากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวของพวกเขา

13. การวางแผนการท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมมาเป็นให้ความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงานและการพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องแน่ใจว่า การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่างๆ เช่น น้ำ อากาศและที่ดินของส่วนรวม ควรมีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ในฐานะผู้ใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าทรัพยากรเหล่านี้ไม่ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การประกอบอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่างๆ

15. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่างๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่ยังยึดมั่นในหลักการอื่นๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีผลกระทบต่อ

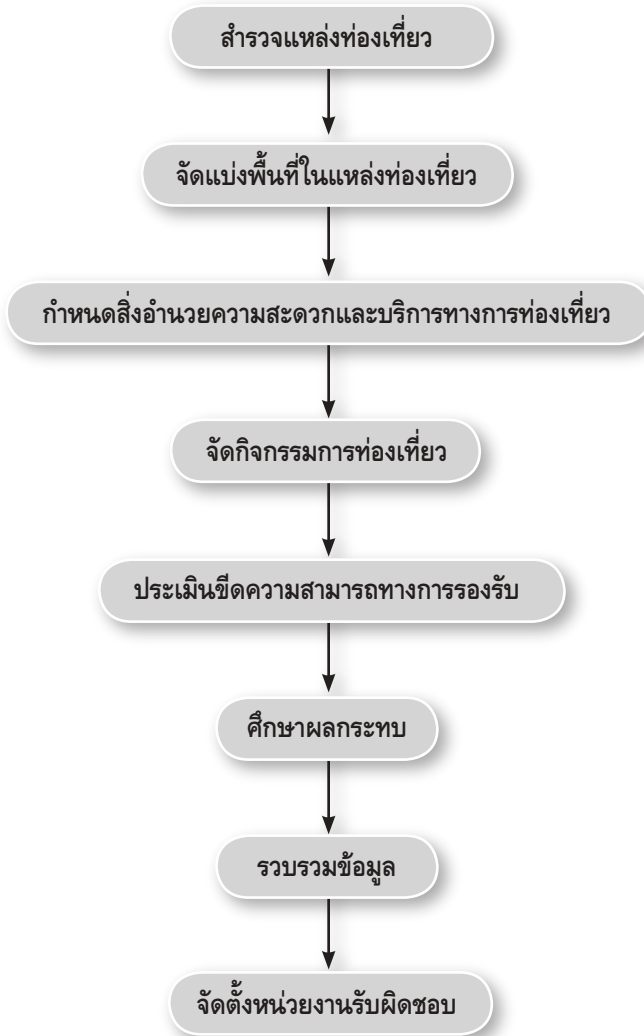
17. กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

18. การทำการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อและสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว¹⁸

¹⁸ ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, แนวทางการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (กรุงเทพฯ : บริษัท แสงสว่างเวิลด์เพรส จำกัด, 2549), 8-11.

3.2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

ภาพ 3-3 : แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นกระบวนการในการปรับปรุงหรือฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้นโดยอยู่บนฐานความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีดังนี้

1. สำรวจแหล่งท่องเที่ยว โดยความร่วมมือของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และภาคเอกชนร่วมสำรวจแหล่งท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการสำรวจความพร้อมในสถานะเจ้าบ้านด้วย ทั้งนี้เป็นการสำรวจว่าในท้องถิ่นดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวใดบ้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทใด มีสภาพเป็นอย่างไรและจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสำรวจความพร้อมในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น แรงงาน สาธารณูปโภคต่างๆ เป็นต้น

2. จัดแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมในการใช้งาน โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ เช่น เขตพื้นที่สำหรับการบริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว บริการธุรกิจท่องเที่ยว นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่หวงห้าม กิจกรรมพิเศษหรือกั้นชน เป็นต้น

3. กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงภูมิสถาปัตยกรรม ความทนทาน การประหยัดพลังงาน ความสะดวกในการใช้งานและดูแลรักษา เป็นต้น

4. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสรรหาสิ่งดึงดูดใจต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5. ประเมินขีดความสามารถทางการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและประเภทนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

6. ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

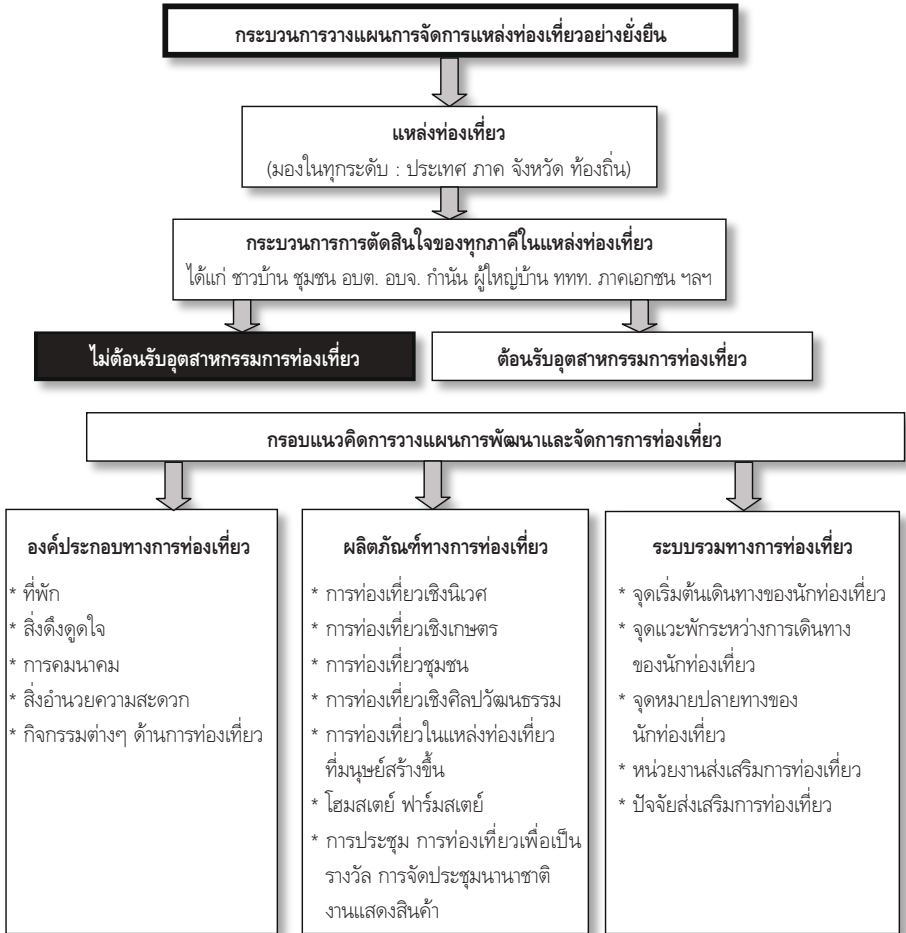

7. รวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวและท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป

8. จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการ จัดหางบประมาณและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในเชิงพหุภาคี โดยเฉพาะความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สอดคล้องกับศักยภาพ ความสามารถและบริบทของตน

3.3 กระบวนการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สู่ความยั่งยืน

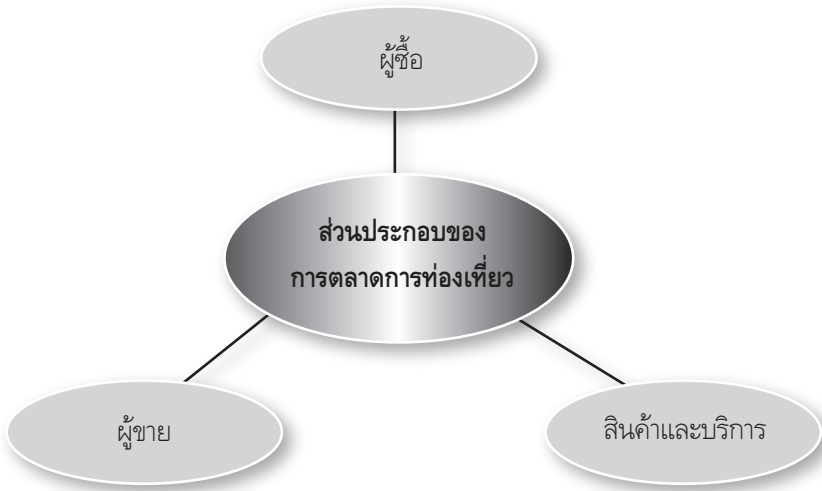

ภาพ 3-4 : กระบวนการวางแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กระบวนการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนนั้น ควรกำหนดทิศทางการพัฒนาให้ไปในทิศทางเดียวกัน โดยแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะแบ่งเป็นหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น วัด พิพิธภัณฑสถานฯ เมือง ประเทศหรือแม้แต่ภูมิภาค โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น กล่าวคือให้โอกาสชุมชนได้มีสิทธิเลือกกว่าท้องถิ่นของตนเองนั้นควรจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ถ้าชุมชนไม่ต้องการและยินดีกับสิ่งที่พวกเขาทำ ก็ไม่ควรพัฒนาการท่องเที่ยวเพราะแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะล่มสลายไปในที่สุด เนื่องจากชุมชนถือเป็นด่านแรกที่นักท่องเที่ยวจะได้พบปะ แต่หากชุมชนได้ยินดีต้อนรับการท่องเที่ยวก็ควรคำนึงถึงระบบรวมทางการท่องเที่ยว กล่าวคือต้องทราบว่าท้องถิ่นของตนเองอยู่ในฐานะ “จุดผ่าน” หรือ “จุดหมายปลายทาง” ฐานะทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันย่อมมีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ปัญหานี้สะท้อนภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทย เพราะโดยส่วนใหญ่เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนานั้นจะมุ่งเน้นที่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นจุดดึงดูด แต่ไม่สนใจ “ฐานะ” ของท้องถิ่นเลย

3.4 กระบวนการการตลาดการท่องเที่ยว

การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง จะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยวในการชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว **การตลาดการท่องเที่ยว (Marketing of Tourism)** หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ส่วนประกอบของการตลาดการท่องเที่ยวมีดังนี้

ภาพ 3-5 : ส่วนประกอบของการตลาดการท่องเที่ยว

1. **ผู้ซื้อ (Customer)** จะแบ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคส่วนบุคคลกับกลุ่มผู้บริโภคส่วนองค์กร

ความต้องการการท่องเที่ยวของผู้ซื้อ

- ความต้องการปัจจุบัน
- ความต้องการที่มีแนวโน้ม
- ความต้องการที่อาจเกิดขึ้นได้

2. **สินค้าและบริการ (Product/Services)** ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวและบริการยานพาหนะ/ที่พัก/ร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก

ลักษณะเฉพาะของสินค้าทางการท่องเที่ยว

- สินค้ามีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้

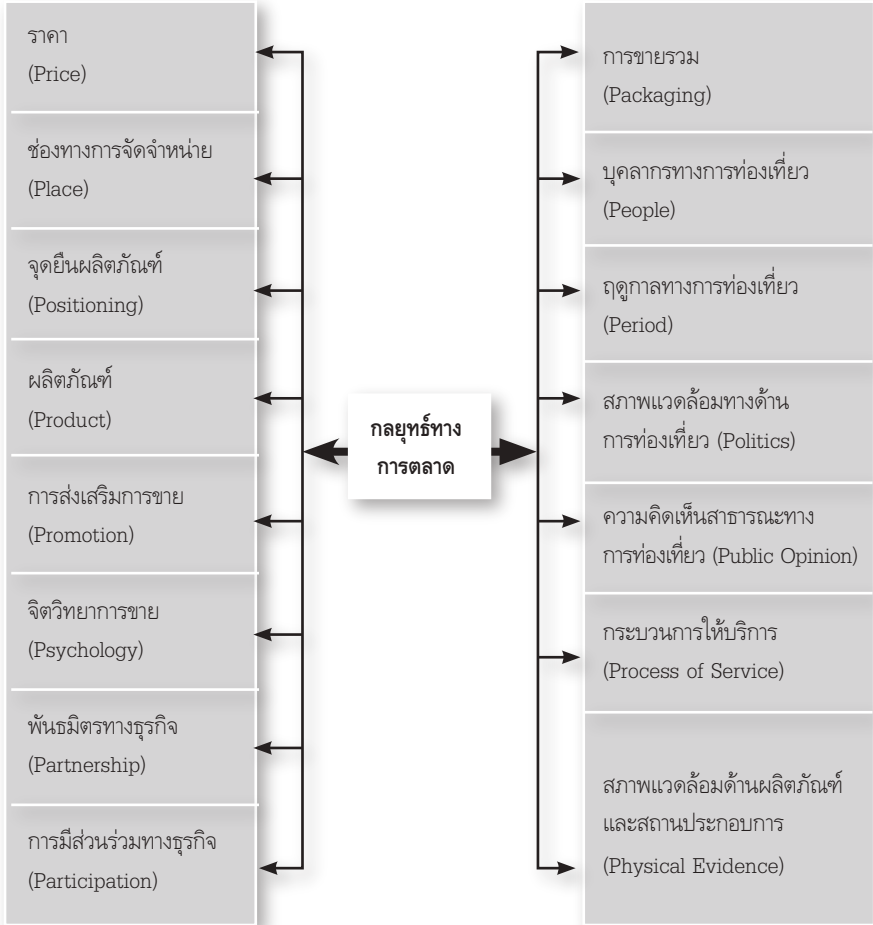
- สินค้ามีเอกลักษณ์ มีเฉพาะแบบเดียวไม่เหมือนใคร
- การผลิตและการบริโภคสินค้าเกิดขึ้นในเวลาและสถานที่เดียวกัน
- กระบวนการซื้อขายสินค้าและบริการไม่สามารถแยกจากกันได้
- สินค้ามีลักษณะ “เน่าเสีย” ถ้าไม่บริโภคหรือใช้บริการในเวลาที่กำหนด
- สินค้าจะขายได้ตามฤดูกาล สภาพอากาศ เวลาของการบริโภค
- สินค้าบริการมักเป็นการซื้อขายร่วมกันในคราวเดียวกัน

3. ผู้ขาย (Seller) ได้แก่

- 1) ขายโดยตรงให้กับนักท่องเที่ยว (Direct sales)
- 2) ขายให้แก่ผู้ผลิตรายการนำเที่ยวแบบเหมาจ่าย (Tour Operator)
- 3) ขายให้แก่บริษัทตัวแทนจำหน่าย (Travel Agency)

3.5 กลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเป็นการนำกลยุทธ์ทางการตลาดหรือ Marketing (15 Ps) มาปฏิบัติ

ภาพ 3-6 : กลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยว

1. ราคา (Price) ปัจจัยที่ควรคำนึงถึงในการกำหนดราคา คือ

- 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ วัตถุประสงค์ ประเภทและลักษณะของสินค้าและบริการ ต้นทุน
- 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความต้องการของตลาด สถานการณ์การแข่งขันในตลาด สภาพสินค้าของคู่แข่ง อำนาจการซื้อของผู้บริโภคในระดับต่างๆ สภาพเศรษฐกิจ กฎหมาย ฤดูกาล ราคาขายของสินค้าและบริการ

2. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ได้แก่ ขายโดยตรงให้กับนักท่องเที่ยว ลูกค้าส่วนบุคคล ลูกค้าสถาบัน หน่วยงาน องค์กร ลูกค้าต่างประเทศ ขายผ่านตัวแทน ขายให้แก่ผู้ผลิตรายการนำเที่ยวแบบเหมาจ่าย ขายให้แก่บริษัทตัวแทนจำหน่าย

3. จุดยืนผลิตภัณฑ์ (Positioning) คือ การกำหนดตำแหน่งและทิศทางพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งควรระบุถึงตลาดเป้าหมาย

4. ผลิตภัณฑ์ (Product) ต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ผลิตภัณฑ์ดี
- 2) สถานที่ดี
- 3) เวลาที่เหมาะสม
- 4) ราคาที่เหมาะสม
- 5) ปริมาณที่เหมาะสม

5. การส่งเสริมการขาย (Promotion) ได้แก่ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การขายตรง

6. จิตวิทยาการขาย (Psychology) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริการและการจัดการระบบบริการของธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อให้ได้มาซึ่งการบริการที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยบุคคล

ที่เกี่ยวข้องกับการบริการนอกจากพนักงานแล้วยังรวมถึงเจ้าของธุรกิจ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวอีกด้วย

7. พันธมิตรทางธุรกิจ (Partnership) หมายถึง การประสานงานร่วมกันทางธุรกิจท่องเที่ยวระหว่างสถานประกอบการต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวเดียวกันหรือสถานประกอบการนอกแหล่งท่องเที่ยวในด้านความร่วมมือเสนอขายสินค้าและบริการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและได้รับความพอใจสูงสุด โดยต้องรักษาคุณภาพมาตรฐานการบริการและระดับราคาที่เหมาะสม

8. การมีส่วนร่วมทางธุรกิจ (Participation) คือการเข้าร่วมในทุกกระบวนการทางการตลาดการท่องเที่ยว

9. การขายรวม (Packaging) หมายถึง การจัดรวมสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวหลายๆ อย่างที่เหมาะสมเข้าด้วยกันเพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เช่น การจัดทำเที่ยวแบบเหมาจ่าย ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวเหล่านี้จะต้องติดต่อและตกลงกับผู้ผลิตสินค้าท่องเที่ยวในส่วนต่างๆ เช่น โรงแรม สถานที่ท่องเที่ยว ภัตตาคาร รถเช่า ฉะนั้นผู้ผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวเหล่านี้อย่างใกล้ชิด

10. บุคลากรทางการท่องเที่ยว (People) หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวทั้งหมด ซึ่งหมายรวมถึงนักท่องเที่ยว บุคลากรที่จำหน่ายและให้บริการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนเจ้าของพื้นที่ ในธุรกิจการท่องเที่ยวบุคลากรผู้ให้บริการหรือพนักงานต้องอาศัยการคัดเลือก การฝึกอบรม การจูงใจ เพื่อให้สามารถสร้างความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นลูกค้าได้ พนักงานต้องมีความสามารถ มีทัศนคติที่ดีสามารถตอบสนองลูกค้า มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการแก้ปัญหา และสามารถสร้างค่านิยมให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้แล้ว เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชนในท้องถิ่นต้องยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว มีเมตตาริจิตที่ดี สามารถให้ข้อมูลหรือคำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน

11. ฤดูกาลทางการท่องเที่ยว (Period) ในการดำเนินการตลาดการท่องเที่ยว นั้นควรคำนึงถึงการขยายโอกาสทางการท่องเที่ยว โดยเพิ่มกิจกรรม แต่อย่างไรก็ตาม ควรคำนึงถึงขีดความสามารถทางการรองรับของแหล่งด้วย

12. สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว (Politics) ในการดำเนินการตลาด การท่องเที่ยวควรศึกษาสถานการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวว่ามีความมั่นคง ปลอดภัย หรือไม่

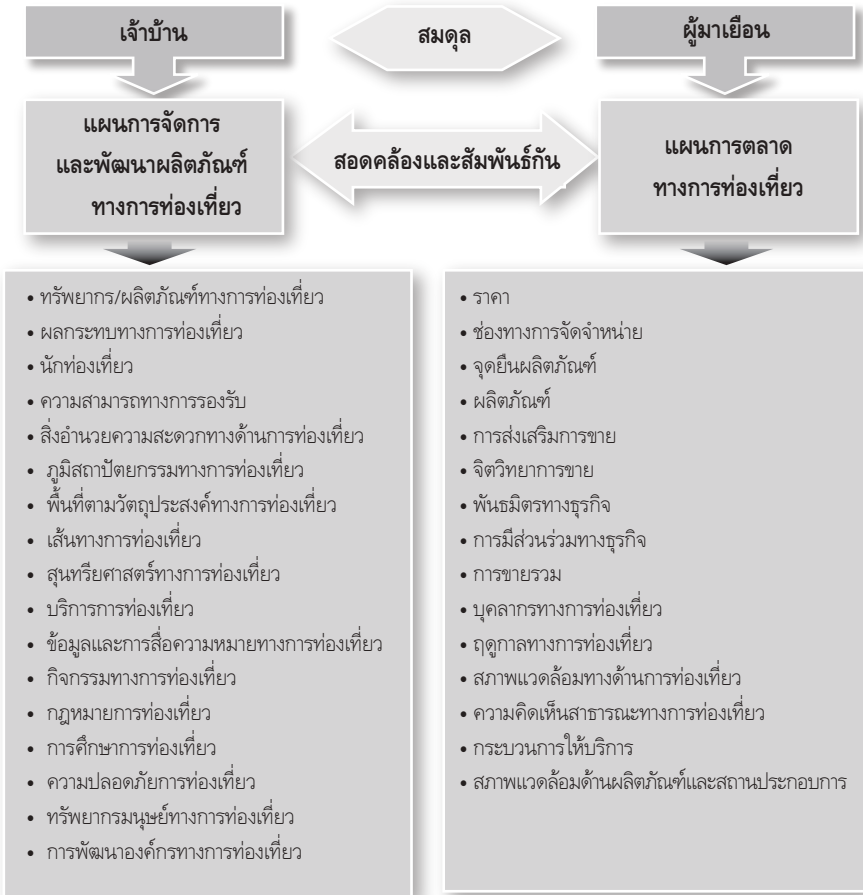
13. ความคิดเห็นสาธารณะทางการท่องเที่ยว (Public Opinion) การดำเนินการตลาดการท่องเที่ยวนั้นต้องยอมรับความคิดเห็นของสาธารณชนด้วยว่ากิจกรรม การตลาดนั้นเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

14. กระบวนการให้บริการ (Process of Service) ควรเน้นกระบวนการให้บริการเพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

15. สภาพแวดล้อมด้านผลิตภัณฑ์และสถานประกอบการ (Physical Evidence) การตลาดการท่องเที่ยวจะสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมผลิตภัณฑ์หรือ ดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น สถาปัตยกรรมของเมืองและแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง การตกแต่งสถานประกอบการ

การท่องเที่ยวในปัจจุบันต้องเน้นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากกว่าการเน้นที่ ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เพราะจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเท่ากับมีการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีปัญหาด้านมากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจึงไม่ได้ รับประกันว่าจะก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสียที่จะตามมา หากแต่การมีนักท่องเที่ยว ที่มีคุณภาพเข้ามาในจำนวนที่เหมาะสม มีการพำนักนานขึ้นและเกิดการใช้จ่ายมากขึ้น เหล่านี้จึงเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืนเพราะนั่น หมายถึงการใช้ทรัพยากรต่างๆ น้อยลง

3.6 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ท้องถิ่น : เข้มทิศกำหนดทิศทางและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางสู่ความสมดุลระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน (Host-Guest Relationship)

ภาพ 3-7 : ความสมดุลระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญทั้งด้าน
เจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่มีความสอดคล้องสมดุลกัน โดยแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็น
ธรรม ในด้านเจ้าบ้านจะต้องมีการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มี
ศักยภาพและมีความพร้อมโดยจัดการและพัฒนาทั้งด้านทรัพยากร/ผลิตภัณฑ์
ทางการท่องเที่ยว ผลกระทบทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ความสามารถทางการ
รองรับ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ภูมิสถาปัตยกรรมทางการ
ท่องเที่ยว พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยว เส้นทางทางการท่องเที่ยว
สุนทรียศาสตร์ทางการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว ข้อมูลและการสื่อความหมาย
ทางการท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยว กฎหมายการท่องเที่ยว การศึกษาการ
ท่องเที่ยว ความปลอดภัยการท่องเที่ยว ทรัพยากรมนุษย์ทางการท่องเที่ยวและ
การพัฒนาองค์กรทางการท่องเที่ยว ส่วนด้านผู้มาเยือนต้องจัดทำแผนการตลาด
การท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งด้านราคา ช่องทางการ
จัดจำหน่าย จุดยืนผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการขาย จิตวิทยาการขาย
พันธมิตรทางธุรกิจ การมีส่วนร่วมทางธุรกิจ การขายรวม บุคลากรทางการท่องเที่ยว
ฤดูกาลทางการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ความคิดเห็น
สาธารณะทางการท่องเที่ยว กระบวนการให้บริการ สภาพแวดล้อมด้านผลิตภัณฑ์
และสถานประกอบการ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญและใช้กลไกการ
จัดการอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นเข็มทิศในการกำหนดทิศทางและควบคุมการ
พัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย 2
กลไกหลักทั้งด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งทั้ง
สองกลไกจะต้องมีความสมดุลสอดคล้องกัน เพราะหากพัฒนาผลิตภัณฑ์การ
ท่องเที่ยวแล้วแต่ขาดการวางแผนการตลาดที่ดี การท่องเที่ยวก็ไม่ประสบความสำเร็จ
เช่นเดียวกันหากเน้นการตลาดเพียงอย่างเดียวโดยไม่สนใจผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
ทรัพยากรต่างๆ ก็จะถูกทำลาย การท่องเที่ยวก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เช่น
เดียวกัน

การท่องเที่ยวของประเทศไทยในแต่ละพื้นที่เกิดขึ้นทั้งโดยความบังเอิญและตั้งใจ หลายพื้นที่ยังขาดการวางแผนในการบริหารจัดการจึงขาดทิศทางการพัฒนา ส่งผลให้การท่องเที่ยวประสบความล้มเหลว เหล่านี้เป็นบทเรียนสำคัญของการท่องเที่ยวไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางในการดำเนินการเพื่อพัฒนาในระดับต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ใกล้ชิดประชาชนและมีอำนาจในการบริหารจัดการระดับท้องถิ่นซึ่งถือเป็นรากแก้วที่สำคัญของประเทศ ดังนั้นหากจะพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวมของประเทศให้ประสบความสำเร็จก็ต้องเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการตามกฎหมายอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่

4

แนวทางการพัฒนา
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เพื่อสร้างศักยภาพการพัฒนา
การท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง
เนื่องจากเป็นองค์กรภาครัฐที่ใกล้ชิดชุมชน
และแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รู้จักและเข้าใจพื้นที่เป็นอย่างดี
จึงสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนา
การท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่
ได้เป็นอย่างดี

แนวทางการพัฒนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างศักยภาพการพัฒนา การท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการบริการสาธารณะตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนอีกด้วย

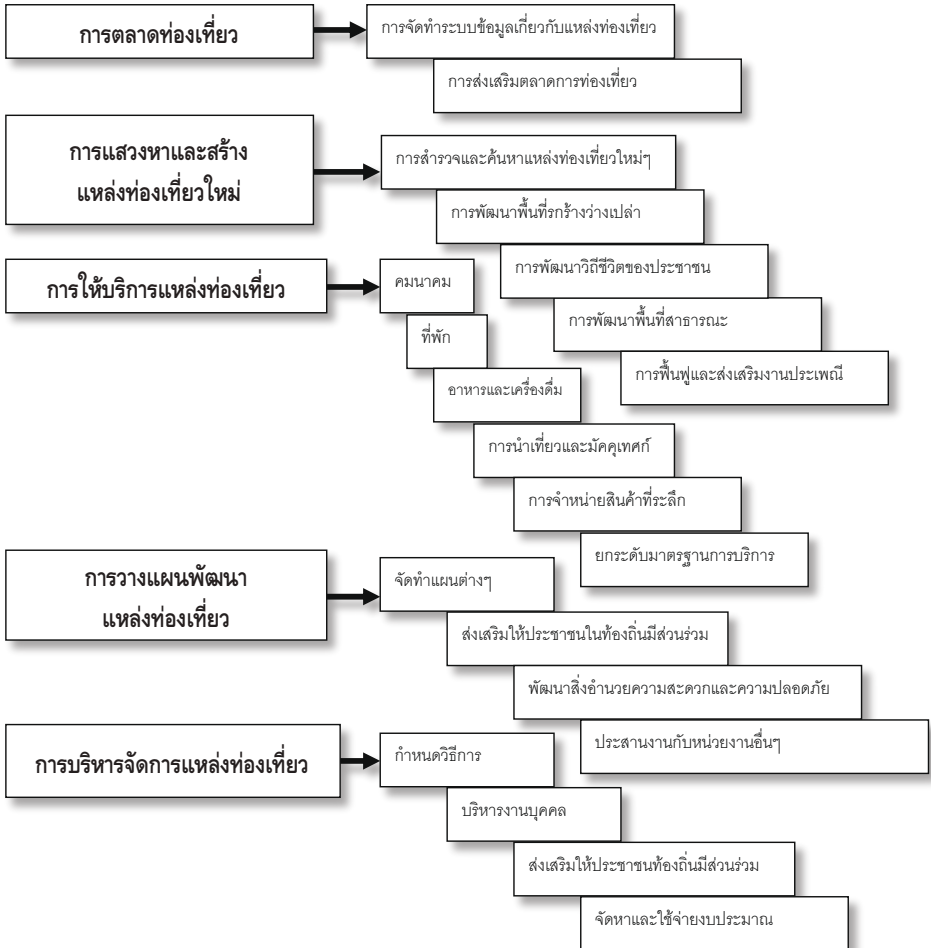
4.1 คุณค่าและความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นจะช่วยสนองตอบความต้องการและแก้ปัญหาของท้องถิ่นเป็นโรงเรียนประชาธิปไตยในระดับรากแก้วที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองให้ประชาชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชุมชนของตน และการเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะต่างๆ ภายในชุมชนด้วยตนเอง อีกทั้งยังช่วยปกป้องเสรีภาพของบุคคล โดยการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกัน

และกันระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่และศักยภาพของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เดิมภารกิจด้านการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวไม่ได้ระบุแน่ชัดในกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดถือปฏิบัติ แต่หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้มีการแก้ไขกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ตามกฎหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขปโภคและสาธารณสุขการ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนภารกิจ “การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ในระดับท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ตามมาตรา 16 (8) มาตรา 16 (13) มาตรา 17 (14) มาตรา 23 (19) และมาตรา 24 (12) พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 กำหนดให้มีผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในทุกระดับ อีกทั้งพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมเป็นคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกสำคัญในการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ ในระดับต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นผู้ดูแลฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

4.2 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภาพ 4-1 : บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เมื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเป็นบันไดไปสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านการตลาดท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

- 1) บทบาทในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว บัญชีแหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น รายชื่อแหล่งท่องเที่ยว และประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านการพัฒนาและการตลาด จัดลำดับความสำคัญและความมีศักยภาพทางด้าน การตลาด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สำรวจทัศนคติและการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยว
- 2) บทบาทในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เป็นการชักจูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน เช่น เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในท้องถิ่นและร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2. ด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่

5 ประการ คือ

- 1) การสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ
- 2) การพัฒนาพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 3) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 4) การพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ และ
- 5) การฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่

3. ด้านการให้บริการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน เช่น การให้บริการด้านคมนาคม ที่พัก อาหารเครื่องดื่ม การนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและการยกระดับมาตรฐานการบริการในสาขาต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว

4. ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) บทบาทในการจัดทำแผนต่างๆ เช่น
 - 1.1) แผนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวและป้องกันความเสื่อมโทรมและเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ แผนและโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนและโครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปรับปรุงการเก็บและกำจัดขยะ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและป้องกันไม่ให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม

- 1.2) แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการที่พยายามพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้และคำนึงถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันกัน โดยมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานกันและสามารถรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดีต่อไป
- 1.3) แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการที่สำคัญ โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่เป็นบริการของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของแผนและโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการและรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นในอนาคต และเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุนของภาคเอกชน
- 1.4) แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เกิดความสะอาดสบายต่อการท่องเที่ยว เป็น

สิ่งดึงดูดใจและสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้ แผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนสร้างกำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แผนยกระดับมาตรฐานการบริการ เป็นต้น ในปัจจุบันแผนและโครงการพัฒนาด้านบริการกำลังขยายตัวอย่างสูง ซึ่งเป็นการลงทุนจากภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการกระจายบริการการท่องเที่ยวตามพื้นที่ต่างๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างกว้างขวาง

- 1.5) แผนส่งเสริมการตลาด ความสำคัญของแผนและโครงการการตลาดเป็นองค์ประกอบด้านอุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว โดยมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวและความต้องการด้านต่างๆ ของนักท่องเที่ยว การพัฒนาและส่งเสริมการตลาดเป็นส่วนสำคัญที่ใช้วัดการบรรลุเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พื้นที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
- 2) บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- 3) บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดและความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

5. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบ 4 ประการ คือ

- 1) การกำหนดวิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การบริหารงานบุคคลดูแลแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ
- 4) การจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว¹⁹

4.3 แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว

พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

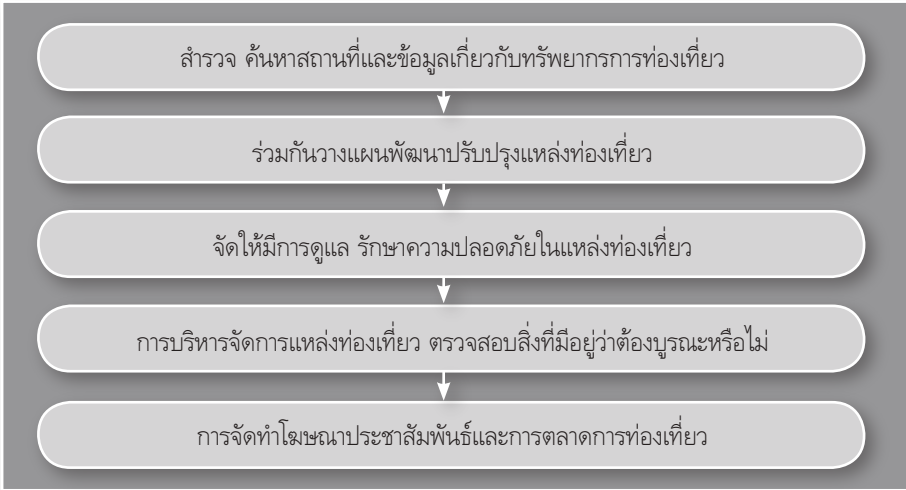
วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดตั้งงบประมาณในการพัฒนา

ภาพ 4-2 : แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

¹⁹ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, <http://webhost.mots.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2551.

1. ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล โดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
3. พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและยืดระยะเวลาการอยู่ในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการเพิ่มการใช้จ่าย นั้นหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
4. พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
5. พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
6. วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

4.4 ขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาพ 4-3 : ขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. สำรวจ ค้นหาสถานที่และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชน รวบรวมข้อมูล เส้นทาง ประวัติ และความสำคัญของสถานที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์ และหากแหล่งเดิมกำลังทรุดโทรมก็ซ่อมแซมให้คงเดิม

2. ร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผนวกแผนดังกล่าวเข้ากับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยว

3. จัดให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสุขอนามัยของที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ ปรับปรุง หรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ในชุมชน ทั้งระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การจัดเก็บหรือกำจัดขยะ การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมการเข้าชม การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน การจัดส่งอำนวยความสะดวกความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวในท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

5. การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

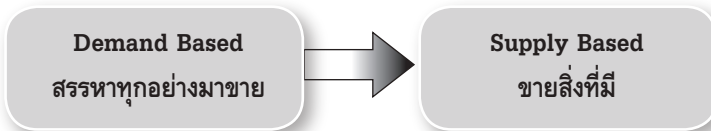

4.5 แนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยว สู่ความยั่งยืน

ภาพ 4-4 : แนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เพื่อสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

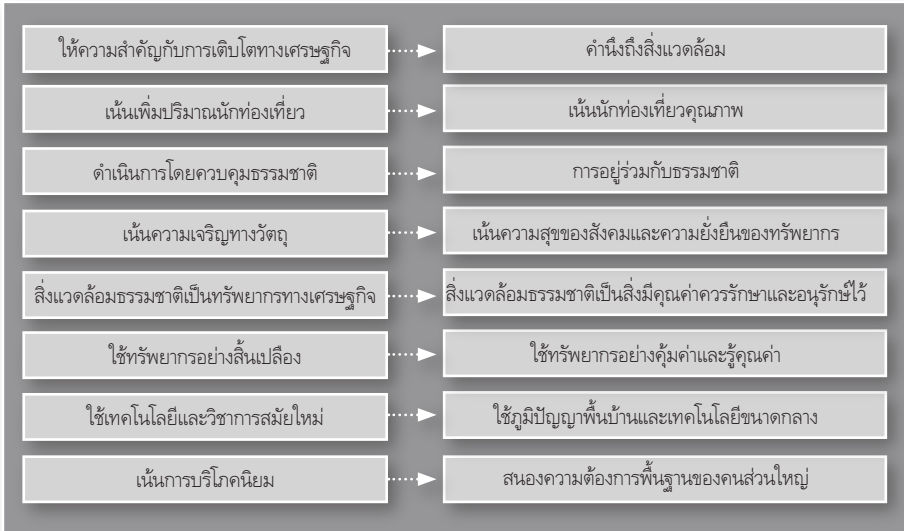
1. การปรับแนวคิดจากเน้น “ความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand-Based)” เป็นเน้น “เสนอสิ่งที่มี (Supply-Based)”

ภาพ 4-5 : แนวคิด Demand-Based to Supply-Based

ที่ผ่านมาในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว เจ้าบ้านจะมุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน (Demand-Based) เป็นหลัก นักท่องเที่ยวต้องการอะไรก็จะสรรหามาให้ จนบางครั้งเกินความจำเป็นและกลายเป็นความผิดเพี้ยน จึงก่อให้เกิดผลกระทบทางลบในด้านต่างๆ ตามมามากมาย ดังนั้นจึงควรปรับมุมมองใหม่โดยเปลี่ยนจากการมุ่งความต้องการของนักท่องเที่ยว (Demand-Based) สู่การมุ่งเสนอเฉพาะสิ่งที่มี (Supply-Based) ไม่แต่งเติมสิ่งที่มีจนสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ เช่น ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยนักท่องเที่ยวอาจร่วมกิจกรรมการหล่อเทียนพรรษาหรือการลอยกระทงกับชาวบ้าน ดังนั้นหากสามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้ก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในทางกลับกันหากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สุดท้ายก็จะเสื่อมสลายไปในที่สุด

2. การปรับมุมมอง/วิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

**ภาพ 4-6 : การปรับมุมมอง/วิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยว
 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

การพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวและความต้องการของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ ซึ่งหากท้องถิ่นใดที่คนในพื้นที่ไม่ต้องการหรือไม่มีความพร้อมก็ไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการท่องเที่ยว เพราะหากมีการท่องเที่ยวเข้าไปในท้องถิ่นดังกล่าวอาจนำมาซึ่งความล่มสลายของท้องถิ่นซึ่งเป็นปัญหาที่อาจจะยากต่อการแก้ไข

3. บทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การวางแผนเพิ่มขีดความสามารถในการอนุรักษ์คุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหมาย วิถีนาภูมิปัญญาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ องค์ประกอบของภูมิปัญญา ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ขอบข่ายหรือสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแบ่งกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับด้านการท่องเที่ยวนั้น ควรพัฒนาบนฐานจุดแข็งของท้องถิ่นและอัตลักษณ์เพื่อลดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นองค์กรภาครัฐที่ใกล้ชิดชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รู้จักและเข้าใจพื้นที่เป็นอย่างดี จึงสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนได้นั้นต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ ในการทบทวนเสริมซึ่งจะกล่าวถึงในบทที่ 5 ต่อไป

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่

5

เทคนิคเพื่อการหมุนเสริม
การพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น
อย่างยั่งยืน

เทคนิคสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวของ
ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ได้แก่ เทคนิคการมีส่วนร่วม
ซึ่งเป็นความร่วมมือในเชิงพหุภาคี
โดยร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน
ร่วมกันใช้ประโยชน์ ร่วมกันติดตามและประเมินผล
และร่วมกันบำรุงรักษา

เทคนิคเพื่อการหมุนเสริม การพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น อย่างยั่งยืน

5.1 เทคนิคการมีส่วนร่วม

แนวคิด “การมีส่วนร่วม” เป็นความต้องการให้ประชาชนในระดับรากแก้ว ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งการวางแผนเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันและการประเมินผล โดยประชาชนจะต้องมีอิสระและเต็มใจในการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเป็นผู้พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงแทนการถูกเปลี่ยนแปลง โดยรับรู้ทุกขั้นตอนในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนา อีกทั้งเป็นการฝึกฝนและพัฒนาคน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของสังคมให้สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเองในที่สุด รัฐบาลให้ความสำคัญต่อแนวคิดการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หลายมาตรา แต่มีมาตราที่เด่นชัดที่สุดคือ มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

- (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น
- (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่
- (5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรฐานนี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน²⁰

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กำหนดให้ “**คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา**” ต่อเนื่องจากฉบับที่ 8 และ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่องและระบุชัดเจนถึงการ

²⁰ รัฐสภาไทย, <http://library2.parliament.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2551.

กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถรับผิดชอบจัดบริการสาธารณะ ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมแก่ท้องถิ่นชุมชน อีกทั้งให้เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการ ลุ่มน้ำ การจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม²¹

หลักของการมีส่วนร่วมความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรมและต้อง เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดู เหมือนว่าได้จัดการกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการ มีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจ เห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจของส่วนรวม ก็จะต้องอธิบาย ได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วน ใหญ่ยอมรับได้ กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจาก ผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (Power Over หรือ Power Against) ตาม ทฤษฎีผู้มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ หากผู้มีอำนาจยิ่งใช้อิทธิพลเหนือ ไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ ก็จะใช้ไม่ได้ จึงหันมาใช้อำนาจร่วม (Power With) หา ทางออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว

การทำงานแบบมีส่วนร่วมทั้งในระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กรหรือระดับประเทศนั้นมีความสำคัญยิ่งในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มี ส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือ

²¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, <http://www.nesdb.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2551.

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ²²

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้ ทุกภาคีต้องร่วมมือ โดยจุดประกายให้ท้องถิ่นเป็นผู้เริ่มต้น ส่วนภาคีอื่นๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านองค์ความรู้ งบประมาณและความช่วยเหลืออื่นๆ ตามความเหมาะสมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาได้ จะต้องครบองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

²² ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
<http://med.md.kku.ac.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2551.

1. ร่วมกันวางแผน

- * ร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน
- * ร่วมประชุม เสนอแนะและให้ความเห็นต่อแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
- * หากท้องถิ่นใดที่ยังไม่มีการท่องเที่ยวแต่ต้องการให้เกิดขึ้น ก็ต้องร่วมกันคิดว่าชุมชนของตนมีจุดเด่นอะไรที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีทรัพยากรอะไรที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้บ้าง
- * ร่วมบริหารจัดการและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- * ร่วมกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ของราคาของสินค้าและบริการอย่างได้มาตรฐาน
- * ร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

2. ร่วมกันปฏิบัติตามแผน

ประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่วางไว้ตามแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนที่วางไว้

3. ร่วมกันใช้ประโยชน์

ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น ด้วยความตระหนักและห่วงแทน จึงต้องแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและทั่วถึง เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันจะกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

4. ร่วมติดตามและประเมินผล

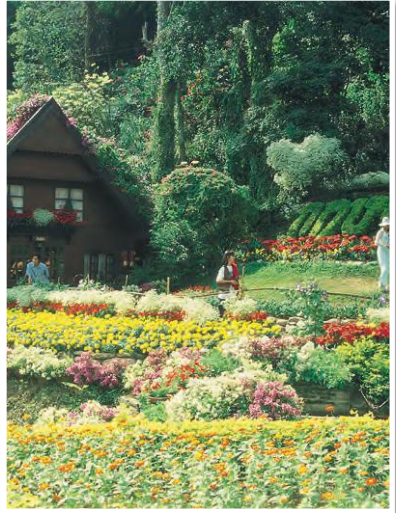
การติดตามและประเมินผลเป็นการตรวจสอบและควบคุมให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้หากพบปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้ทันที ซึ่งขั้นตอนนี้อาจพบบทเรียนหรือวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไปได้

5. ร่วมบำรุงรักษา

เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว จะต้องร่วมกันบำรุงรักษา เพื่อให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ สามารถรองรับนักท่องเที่ยว และเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ต่อไป

ภาพ 5-1 : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เป็นเทคนิคสำคัญในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยสร้างการยอมรับและยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นซึ่งอยู่ใกล้ชิดประชาชนที่สุด ต้องร่วมกันสร้างกลไกในการดำเนินการดังกล่าว โดยยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วมที่สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการเรียนรู้ มีการทำงานร่วมกันโดยใช้สติปัญญา ความอดทน เพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตามวิถีทางประชาธิปไตย แม้บางครั้งต้องใช้เวลาทำความเข้าใจร่วมกัน

โดยอาศัยขั้นตอนในการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง ทั้งการศึกษา วิเคราะห์ การประมวลความต้องการปัญหาาร่วมกัน การตรวจสอบข้อมูล การร่วมตัดสินใจ การร่วมวางแผนและปฏิบัติงาน และการร่วมกันตรวจสอบการทำงานโดยชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาว ทั้งต้องปรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ปรับระบบบริหารงานที่เอื้ออำนวยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยเฉพาะการวางแผนการทำงาน การติดตามงานและการประเมินผลกิจกรรม และผลการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังต้องปรับเปลี่ยนระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงานอีกด้วยและต้องให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน ในลักษณะของการเป็นพันธมิตรภาคีให้มากขึ้น

เทคนิคการมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ด้วยความมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ เพื่อสร้างกระบวนการดังกล่าวให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.2 เทคนิคการสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อน การพัฒนาการท่องเที่ยว

เครือข่าย (Network) เป็นการเชื่อมโยงกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และมีเป้าหมายเดียวกัน โดยมีการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่องและจัดระเบียบโครงสร้างอย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเครือข่ายมีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือและสื่อ ผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แกกัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะส่วนบุคคลหรือองค์กร

2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่าย ช่วยลดการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้ารวดเร็วและส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น

3. สามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กร และมีภูมิหลังต่างกัน เข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

4. สามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน

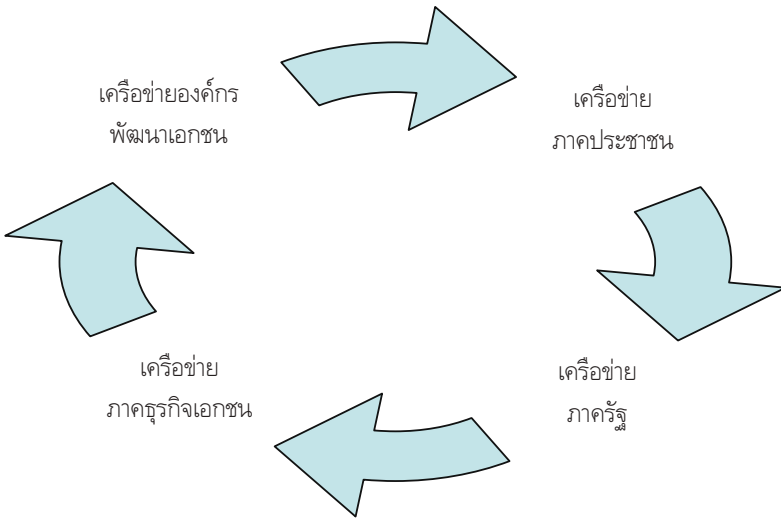
5. สามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ

6. ช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อน

7. ช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

8. ทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือ ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยงาน/องค์กร ที่อยู่นอกระบบราชการ

5.2.1 เครื่องข่าย 4 ภาคส่วนในสังคมไทย

ภาพ 5-2 : เครือข่าย 4 ภาคส่วนในสังคมไทย

1. **เครือข่ายภาคประชาชน** เป็นการรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เป็นการรวมตัวของปัจเจกบุคคล กลุ่มคนและเครือข่ายโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกับภาคีอื่นๆ และระบบเทคโนโลยี เป็นเครื่องหนุนเสริมให้เกิดการรวมตัว โดยเครือข่ายภาคประชาชนเกิดขึ้นทั้งจากการเห็นความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหา เกิดจากการเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน โดยเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากการส่งเสริม โดยหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการให้องค์กร ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนเองตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของภาครัฐหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้

กระบวนการทำงานของเครือข่ายภาคประชาชนจำแนกเป็น 2 ระดับใหญ่ๆ คือ 1) การเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการปรับเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการตัวเองของชุมชน และ 2) เป็นการสร้างโอกาส สร้างศักยภาพของเครือข่ายและขยายกลุ่มองค์กรชุมชนไปยังเครือข่ายอื่นๆ จนถึงระดับจังหวัดและระดับประเทศหรือระหว่างประเทศ การรวมตัวของภาคประชาชนเหล่านี้เป็นพลังที่ช่วยเสริมสร้างให้เกิดการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาสังคม โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การเรียนรู้ การสืบทอดภูมิปัญญาและการปรับตัวของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ โดยเครือข่ายภาคประชาชนจะมีการกำหนดความเป็นเครือข่ายผ่านกิจกรรม ฐานอาชีพและกระบวนการเชื่อมโยงด้วยความต่อเนื่องบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานส่วนใหญ่จึงเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การจัดการทรัพยากรในชุมชนและการทำงานร่วมกับภาครัฐ ซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดแนวร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป

2. เครือข่ายภาครัฐ เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการรวมศูนย์ที่ยากแก่การนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นการวางรากฐาน/การวางแผนที่มาจากส่วนบนหรือผู้ที่มีอำนาจการสร้างอำนาจนิยมของภาครัฐดังกล่าว ได้กลายเป็นการสะสมปัญหาเชิงโครงสร้างให้เกิดขึ้นอีกต่อกระบวนการพัฒนาในสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตามต่อมาภาครัฐได้ปรับตัว/ปฏิรูปกระบวนการทำงาน โดยการสนับสนุนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายและมีการปรึกษาหารือกันมากขึ้น โดยผ่านช่องทางกฎหมายและกระบวนการทำงาน โดยกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนาภาครัฐนั้น จะมีการดำเนินการในลักษณะของงานด้านการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้ให้แนวคิด กระบวนการทำงานมากกว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ของภาคประชาชน และการส่งเสริมความเป็นเครือข่ายของภาครัฐนั้น มักจะเป็นการจัดตั้งมากกว่าเห็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของภาคประชาชน

กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งภาครัฐส่วนใหญ่มุ่งเน้น กระบวนการพัฒนาและการเข้าไปส่งเสริมการทำงานในระดับชุมชน อำเภอ และ จังหวัด โดยเป็นการเชื่อมประสานการทำงานระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนที่มี ลักษณะทั้งที่เป็นแนวตั้ง คือ จากบนลงล่าง และแนวนอน คือ การทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างชาวบ้านและรัฐ ดังนั้น กลุ่ม องค์กร เครือข่ายของรัฐหรือโครงการต่างๆ ที่ภาครัฐสนับสนุนเหล่านี้ เมื่อโครงการตามภารกิจนั้นๆ ล้มเหลว ความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง รวมทั้งการ เรียนรู้ก็ล้มเหลวด้วยเช่นกัน จึงไม่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาเป็นเครือข่ายที่ยั่งยืน

3. เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน การประสานผลประโยชน์เพื่อลดต้นทุน การผลิตและเพิ่มผลตอบแทน เป็นสิ่งที่ภาคธุรกิจเอกชนได้ดำเนินการอยู่เสมอ ภายใต้ความร่วมมือในฐานะความเป็นหุ้นส่วนต่อกัน โดยความเป็นหุ้นส่วนนั้นเป็นทั้ง ในรูปแบบของความร่วมมือในการผลิต การค้าขาย การประสานผลประโยชน์ และการรวมพลังเพื่อพัฒนาสังคม โดยเครือข่ายในภาคธุรกิจส่วนใหญ่จะเป็นการรวมตัวของผู้ทำงานในธุรกิจประเภทเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่กลุ่มองค์กรในภาคธุรกิจต่างๆ มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายภาคธุรกิจ เช่น สภาหอการค้า สมาอุตสาหกรรมและ เครือข่ายองค์กรธุรกิจเอกชนอื่นๆ ที่ภาครัฐส่งเสริม เช่น สมาคมผู้ส่งออก สมาคมผู้ประกอบการค้า เป็นต้น โดยเครือข่ายภาคธุรกิจเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ ประสานผลประโยชน์ และสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการดำเนินการทางธุรกิจ และการคืนกำไรให้กับสังคม

กระบวนการเกิดเครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็น ถึงความสามัคคีที่จะประสานและร่วมกันรักษาผลประโยชน์ในทางธุรกิจ และนำไปสู่ การพัฒนาสังคมในด้านอื่นๆ โดยในช่วงที่ผ่านมามองการธุรกิจถูกมองว่าจกฉวย ผลประโยชน์จากภาคประชาชน และใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง มีการผูกขาด ทางการค้า ฯลฯ ซึ่งจากการมองดังกล่าวและก่อกวนกับการเกิดวิกฤตการณ์ทาง เศรษฐกิจทำให้ภาคธุรกิจเอกชนมีการปรับตัวเป็นธุรกิจเพื่อสังคม และมีแนวโน้มใน การทำธุรกิจที่สามารถรับใช้และคืนประโยชน์ให้กับสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะบริษัท

ขนาดใหญ่ ดังนั้นเครือข่ายในภาคธุรกิจจึงมีการพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกับภาครัฐและภาคประชาชนในลักษณะของการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

4. เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม โดยมีพัฒนาการมาจากการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมขององค์กรระหว่างประเทศ ที่เข้ามาสนับสนุนการทำงานและการเรียนรู้ของภาคประชาชน หลังจากนั้นจึงมีการสนับสนุนให้องค์กรและภาคประชาชนให้ดำเนินการจัดการในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อร่วมคลี่คลายปัญหาในสังคม เป็นภาคส่วนที่มีแนวทางในการทำงานที่หลากหลายและมีความพยายามที่จะแสวงหาและเสนอทางเลือกในการพัฒนาประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาและมีความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยมีบทบาทที่สำคัญ คือ การนำเสนอและผลักดันการแก้ไขปัญหาของผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้ปรากฏขึ้น ลักษณะงานขององค์กรพัฒนาเอกชนจะเน้นการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนา การสร้างจิตสำนึก การรวมกลุ่มและการเผยแพร่ให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยมีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างต่อเนื่องตามภารกิจที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

เครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็นพลังขับเคลื่อนให้ภาคประชาชนได้มีความตื่นตัวและปรับตัวในการพัฒนาตนเอง ด้วยความร่วมมือทั้งทางด้านบุคลากร ระบบการสื่อสาร และการทำงานในสิ่งที่ตนเองถนัด รวมทั้งการสนับสนุนในด้านวิชาการของสถาบันการศึกษา จึงทำให้เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองและให้ภาคประชาชนได้มุมมองและทางเลือกในการพัฒนา ซึ่งเป็นนิมิตหมายหนึ่งของการพัฒนาที่มีความหลากหลายในสังคมปัจจุบัน

กระบวนการดำเนินการของเครือข่ายทั้ง 4 ภาคส่วนดังกล่าว เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าการใช้พลังเครือข่ายจะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมและการแก้ไขปัญหาได้ โดยองค์กรเครือข่ายเหล่านั้น จะต้องสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับตนเอง สร้างแนวร่วมในการพัฒนาบนความต้องการพื้นฐานของสังคมและเสริมสร้างระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีทิศทางหรือเป้าหมายร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม และที่สำคัญคือควรมีความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง จะขาดหรือมอบหมาย

ให้ภาคีใดภาคหนึ่งมีได้ ทั้งนี้เพราะความเป็นเครือข่ายคือกระบวนการที่เชื่อมโยงและ
การกระทำภารกิจร่วมกัน

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาในรูปแบบของเครือข่ายจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ
ประการหนึ่งของการพัฒนาองค์กร และการพัฒนาสังคม ความเป็นเครือข่ายอยู่ที่
ความไว้วางใจ ความสามัคคี และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เครือข่ายจะประสบผล
สำเร็จมิได้ ถ้าขาดการทำภารกิจและการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน เพราะฉะนั้น
เครือข่ายต่างๆ จึงควรมีการรักษาสัมพันธภาพและการรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน
อย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของความเท่าเทียม ²³

5.2.2 แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการ ท่องเที่ยวความยั่งยืน

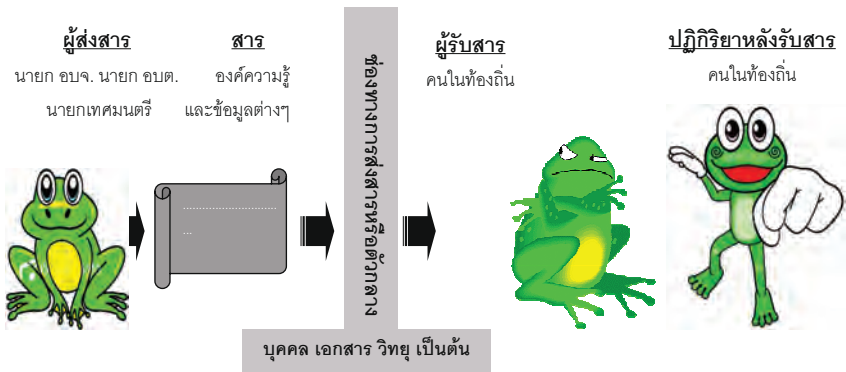
แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวต้องทำให้สมาชิกเกิด
การติดต่อ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ
สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและมีความ
เป็นอิสระต่อกัน ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายต้องใช้ระบบการสื่อสารแบบสองทางเพื่อ
แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่
สมัครใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน
ประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมี
วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการกำหนดทิศทางของเครือข่ายอันนำไปสู่การพัฒนาการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสมาชิกต้องร่วมกันกำหนดกิจกรรมหลักและประเภทของ
บุคคลหรือองค์กรที่จะเป็นสมาชิกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่าย ทั้งนี้
กิจกรรมที่ชัดเจนจะเป็นพลังขับเคลื่อนเครือข่ายให้ดำรงอยู่ต่อไป อีกทั้งต้องมีกลุ่ม
แกนนำที่พร้อมทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกเครือข่าย มีการแจ้งข่าวสารให้สมาชิก

²³ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, <http://www.nesac.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่
20 ธันวาคม 2551.

ทราบอย่างสม่ำเสมอ และพบปะกับสมาชิกเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวที่เป็นปัจจุบันของสมาชิก อีกทั้งต้องติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะๆ ซึ่งเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมอยู่ด้วย ดังนั้นการดำเนินการของเครือข่ายจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การสร้างเครือข่ายต้องอาศัยความร่วมมือของหลายภาคส่วนเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

5.3 เทคนิคการสื่อสารเพื่อกระตุ้นเครือข่ายการท่องเที่ยว

การสื่อสาร (Communication) เป็นการถ่ายทอดสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยมีองค์ประกอบการสื่อสารที่สำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการส่งสาร ผู้รับสาร และปฏิกริยาหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังส่ง-รับสาร

ภาพ 5-3 : กระบวนการสื่อสาร

การสื่อสารในชุมชนเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีทิศทางไหลของข่าวสารมาจากทุกทิศทาง ทั้งจากภายนอกเข้าหาชุมชน การส่งสารจากชุมชนสู่ภายนอกหรือเป็นการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชน ทั้งนี้เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตนเอง โดยมีเป้าหมายการสื่อสารที่สอดคล้องกับทิศทางไหลของข่าวสาร เพื่อเป็นช่องทางในการแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน ซึ่งรวมความตั้งแต่การแสดงออกภูมิปัญญาของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นเวทีในการพัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลในชุมชนอย่างเต็มที่ โดยการสื่อสารดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งการสื่อสารเพื่อชุมชนเป็นการแสดงออกทั้งบุคคลและกลุ่มเพื่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน โดยให้ข้อมูลข่าวสาร อันเป็นพื้นฐานของการสื่อสาร ควบคุมการปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และหน้าที่ทางสังคมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว

การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้และข่าวสารต่างๆ สู่ผู้เกี่ยวข้อง โดยประชาชนในท้องถิ่นซึ่งถือเป็นเจ้าบ้านต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวโดยร่วมผลิตสื่อต่างๆ หรือหาแนวทางการสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง โดยภาครัฐและภาคเอกชนควรเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการดังกล่าว ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวเป็นการประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้ ความเข้าใจในปัญหาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นและร่วมแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น และเกิดจิตสำนึกและความตระหนักในความเป็นเจ้าของจึงต้องร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้คงอยู่และเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยว อีกทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสะท้อนปัญหาหรือความต้องการเพื่อปรับปรุงการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปเทคนิคสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ได้แก่ เทคนิคการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นความร่วมมือในเชิงพหุภาคี โดยร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ร่วมกันใช้ประโยชน์ ร่วมกันติดตามและประเมินผลและร่วมกันบำรุงรักษา เทคนิคการสร้างเครือข่ายซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนเทคนิคการสื่อสารเพื่อกระตุ้นและขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่

6

กระบวนการ
การพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน :
บทเรียนจากชุมชน

บทเรียนจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทย
ที่เน้นตอบสนองอุปทาน (Demand)
โดยคำนึงถึงอุปสงค์ (Supply) น้อย
ได้ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอย่างใหญ่หลวง
ดังนั้นทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในอนาคต
จึงหันมาเน้นที่ “การดูแลฐานทรัพยากร”

กระบวนการการพัฒนาการท่องเที่ยว ของแต่ละชุมชน : บทเรียนจากชุมชน

6.1 บ้านพุเข็ม จังหวัดเพชรบุรี (องค์การบริหารส่วนตำบลแก่งกระจาน)

6.1.1 ข้อมูลทั่วไป

ลักษณะเด่นของชุมชนบ้านพุเข็ม ตั้งอยู่บริเวณเขื่อนแก่งกระจาน ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้และทรัพยากรในแหล่งน้ำ ชาวบ้านได้ร่วมกันดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรท่องเที่ยว ตัวอย่างชาวมูลลาด ก่อกำเนิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์²⁴

²⁴ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว (ม.ป.พ. : 2550), 40.

6.1.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

เดินป่าศึกษาธรรมชาติและสมุนไพร ดูนก ในผืนป่าแก่งกระจาน ชมสวนเกษตร ชมวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น ล่องแพในเขื่อนแก่งกระจาน ทดลองใช้ชีวิตแบบชาวประมงพื้นบ้านและพักแบบโฮมสเตย์ ฯลฯ

6.1.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

● **องค์การบริการส่วนตำบลแก่งกระจาน** มีบทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน พัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยว ส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมความสะอาดทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

● **องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี** มีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ให้ความรู้แก่ชุมชนและสนับสนุนการประกอบอาชีพ

● **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย** ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา จัดทำเอกสาร/คู่มือเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยว

● **ชาวบ้าน** ร่วมตัวกันจัดตั้งโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านพุเข็มเพื่อ

- 1) เพิ่มรายได้นอกเหนือจากการเกษตรและประมง
- 2) กระจายรายได้ให้กับชาวบ้านที่ขาดโอกาสในด้านบริการการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ไม่มีเรือใหญ่และเรือเล็ก และเป็นกลุ่มที่อยู่ลึกเข้าไปและมีความรู้เรื่องสมุนไพรหรือพืชมานาป่าเก่าที่เลิกทำแล้ว และ
- 3) สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของภาครัฐส่วนท้องถิ่น

6.1.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน โดยให้ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอนุรักษ์ระบบนิเวศของ ผืนป่าแก่งกระจานพร้อมทั้งปฏิบัติตามแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติแบบบูรณาการ โดยตัวแทนชุมชนบ้านพุเข็มได้ไปศึกษาดูงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของหมู่บ้านลาหู่ฮุ่มยอ ม จังหวัดตาก โดยการสนับสนุนจากโครงการหมู่บ้าน พิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พัฒนาพื้นที่แก่งกระจาน ร่วมกันประชุมวิเคราะห์ความ เป็นไปได้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหมู่บ้านและจัดตั้งคณะกรรมการ ดำเนินการ มีศูนย์ข้อมูลกระจายข่าวสารการท่องเที่ยวรวมถึงเรื่องอื่นๆ เช่น ข้อมูล ทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ และแนวคิดเชิงอนุรักษ์ที่เป็นหัวใจหลักของการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการดำเนินการดังกล่าว ชาวบ้านจะเป็นกระบอกเสียงสำคัญ บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์หมู่บ้าน จำนวนประชากร ลักษณะภูมิประเทศ ข้อมูล ทางด้านสิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน ระบบวัฒนธรรม การเลี้ยงชีพอย่างพึ่งพา ธรรมชาติ รวมถึงการมีชีวิตอย่างพอเพียง

6.1.5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 6-1 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านพุเข็ม

เชิงบวก	เชิงลบ
<ul style="list-style-type: none">* ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ปี 2550* เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงและมีนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง* สร้างรายได้ให้คนในชุมชนเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวันโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น	<ul style="list-style-type: none">* การจัดการของชาวบ้านยังไม่รัดกุม ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวได้ จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวล้นเข้ามา มากเกินไป เกิดการขยายพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งทางอุทยานฯ เห็นว่าเป็นการบุกรุก จึงเกิดข้อพิพาทเรื่องการใช้ที่ดิน

6.1.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรมีรูปแบบการจัดการเพื่อความคุ้มครองทรัพยากรนักท่องเที่ยวให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม เพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว อีกทั้งพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นความเข้าใจและทักษะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สมบูรณ์

6.2 บ้านมอญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

6.2.1 ข้อมูลทั่วไป

ชุมชนบ้านมอญกระดี่ มีความโดดเด่นตรงที่มีประชากรกว่า 3,000 คน ที่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตแบบมอญดั้งเดิม ทั้งการอยู่อาศัย อาหาร การกิน ภาษาและการแต่งกาย หลักฐานที่สามารถอธิบายความเป็นมาและความเก่าแก่ของชุมชนมอญบางกระดี่ได้ก็คือ สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างภายในวัด

บางกระดี ได้แก่ เจดีย์ พระพุทธรูป ซึ่งเป็นงานศิลปะแบบพื้นบ้าน วัสดุที่ใช้ก็เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น คาดว่ามีอายุประมาณ 150 ปี และความเชื่อมโยงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน โดยชุมชนได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขึ้นภายในชุมชนของตน

6.2.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

สัมผัสวิถีชีวิตชาวมอญดั้งเดิม ชมเรือนไทยอายุเก่าแก่ของชุมชนมอญบางกระดี ซึ่งเป็นชุมชนมอญเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพฯ ที่รักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมสองฝั่งคลอง พร้อมชมฝูงลิงแสม ลักการะศาลพันท้ายนรสิงห์ ชมการสาธิตและทดลองทำเส้นปัดยูงโบราณจากสะโพก ทดลองการทำขนมไทย ชมพิพิธภัณฑ์ บ่อนสะบ้ามอญ ทะแยมอญ ภาพถ่ายมอญ มีส่วนร่วมในการละเล่นพื้นบ้าน เรียนวิถีชีวิต และการทำวังกุง-ปลาระบบปิดตามธรรมชาติของชุมชน

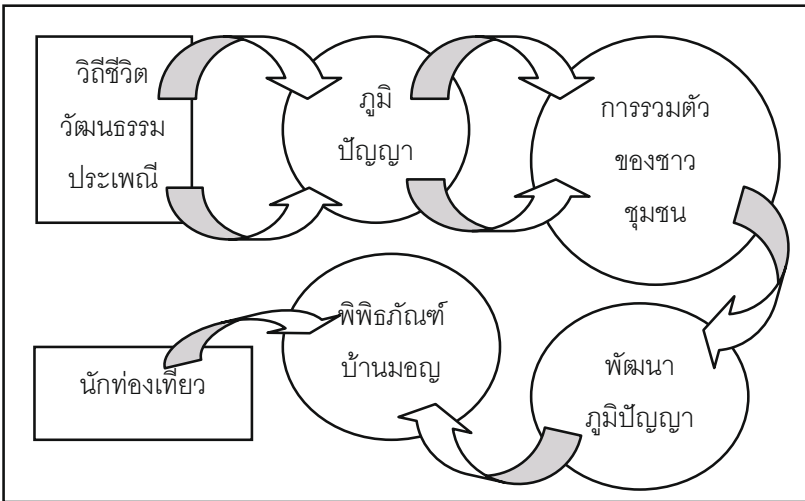

6.2.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ชาวชุมชนบ้านมอญบางกระดีเกิดการรวมตัวกันเองในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวปี 2550 โดยสำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครจัดการเรื่องขยะแก่ชุมชนและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ในอนาคตกรุงเทพมหานครจะขยายถนนเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น

6.2.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เริ่มจากชุมชนที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีชาวมอญสืบทอดกันมายาวนาน จนเกิดการรวมตัวของชาวบ้านและต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวมอญ จึงได้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา มีการบริหารจัดการโดยชุมชน มีแกนนำชุมชนในการพัฒนา รวมทั้งคนในชุมชนช่วยกันดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านมอญ จนกระทั่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ภาพ 6-1 : กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านมอญบางกระดี่

6.2.5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

จากการที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านมอญบางกระดี่ ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จึงเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ทำให้คนมีงานทำ อีกทั้งชุมชนบ้านมอญบางกระดี่มีการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีของตนเอง ทำให้ชาวบ้านรู้สึกรัก ห่วงแหนในศิลปะ ประเพณีของตนเอง จึงทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของชาวมอญ

6.2.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

กลไกการจัดการ ปัญหาเร่งด่วนที่ต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือ คือ น้ำเสีย ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่เพราะช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปีจะมีน้ำท่วม เนื่องจากมีการกั้นเขื่อนตรงประตูน้ำ น้ำระบายออกไม่ได้จึงเกิดการท่วมขังของน้ำเน่าเสียและเกิดปัญหาขยะตามมา

พื้นที่ ชุมชนต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมีบทบาทในการสร้างและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น พิกิธภัณฑ์ ห้องน้ำ ถนนหนทาง

การบริการ การประชาสัมพันธ์ยังไม่แพร่หลายจึงต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

6.3 ตลาดร้อยปีสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี (เทศบาลตำบลสามชุก)

6.3.1 ข้อมูลทั่วไป

ตลาดร้อยปีสามชุกตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ ยึดการประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลักและดำรงอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรม

ยาวนานกว่า 100 ปี อีกทั้งยังเป็นตลาดที่มีบ้านเรือนเก่าแก่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์
ที่โดดเด่น มีศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีโบราณที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ รวมทั้ง
อาหารการกินและข้าวของเครื่องใช้ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัวอีกด้วย

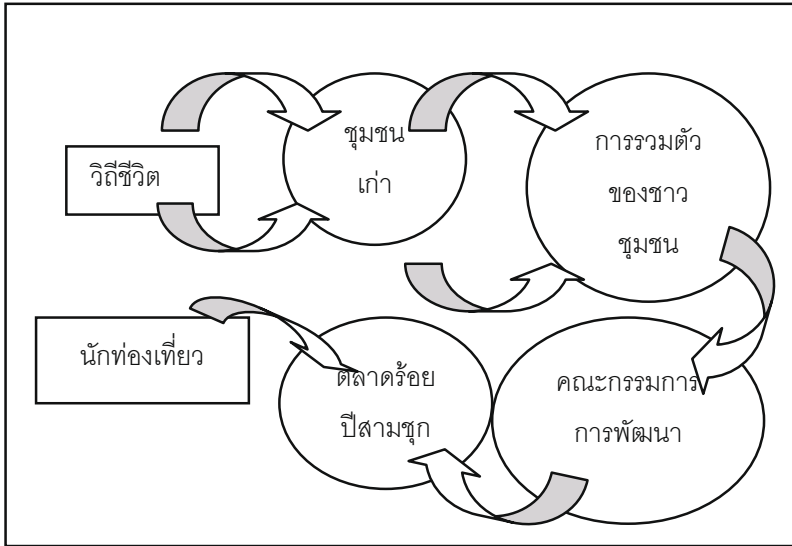
6.3.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

พิพิธภัณฑสถานชุมชนจันทน์จันท์และโรงแรมอุดมโชคซึ่งปัจจุบันเป็น
ร้านอาหาร เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ ส่วนตลาด 100 ปีสามซุก
เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6.3.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

มูลนิธิชุมชนไทร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ภายใต้การสนับสนุน
จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดทำโครงการชุมชน
และเมืองน่าอยู่ในการพัฒนาเมืองแนวใหม่ โดยให้คนในเมืองร่วมคิด ร่วมพัฒนา
เมืองของตนเอง หน่วยงานดังกล่าวได้ให้การสนับสนุนแนะนำกระบวนการ และสร้าง
การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมจากจุดเล็กๆ ต่อยอดจากที่ชุมชนได้ริเริ่ม
กันไว้ คือ การอนุรักษ์ตลาดเก่าสามซุก จนเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จาก
การจัดทำพิพิธภัณฑสถานชุมชน ปลูกจิตวิญญาณของตลาดให้เห็นถึงวิถีชีวิตและ
วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน ตลอดจนขยายผลสู่กิจกรรมในด้านอื่นๆ ของเมือง เช่น
สิ่งแวล้อม ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษาและสุขภาพ อีกทั้งยังมี
คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามซุกที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อช่วยกันทำให้
ชุมชนดำรงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี เทศบาล
ตำบลสามซุก องค์กรพัฒนาเอกชนและสถาบันการศึกษา เป็นผู้ส่งเสริม ประคับ
ประคอง อำนวยความสะดวกจนแก้ไขข้อติดขัด โดยเทศบาลมีบทบาทในการจัดการและ
ออกกฎหมายปฏิบัติ การจัดระเบียบต่างๆ และให้ความรู้ด้านการตลาด การอนุรักษ์
สถาปัตยกรรมบ้านเรือนเก่าแก่ของชุมชนให้แก่คณะกรรมการของชุมชน

6.3.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ภาพ 6-2 : กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดร้อยปีสามชุก

ชุมชนเคยเป็นตลาดค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ยิ่งใหญ่ทางน้ำมานาน แต่เมื่อมีถนนตัดผ่านจึงทำให้การค้าขายซบเซาลง และเมื่อราชพัสดุเจ้าของที่ดินที่ชาวบ้านเช่าอยู่มีดำริที่จะรื้อถอนอาคารเก่าเพื่อสร้างตลาดใหม่ จึงทำให้พ่อค้า ครู อาจารย์และบุคคลต่างๆ ที่เห็นคุณค่าของตลาดเก่า รวมตัวกันเป็นคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ร่วมหาทางอนุรักษ์ตลาดและที่อยู่ของตนไว้ และฟื้นคืนชีวิตชีวาให้กับชุมชนอีกครั้ง จากนั้นภาครัฐก็เล็งเห็นศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง จึงได้เข้ามาจัดการและออกเทศบัญญัติ การจัดระเบียบต่างๆ และให้ความรู้ด้านการตลาด การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมบ้านเรือนเก่าแก่ของชุมชนให้แก่คณะกรรมการของชุมชน จึงเป็นที่มาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อศึกษาวิถีชุมชนดั้งเดิมและทำให้ตลาดสามชุกแห่งนี้ได้รับการขนานนามว่า **“ตลาด 100 ปี พิชิรินทร์ที่มีชีวิต”**

6.3.5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 6-2 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดร้อยปีสามชุก

เชิงบวก	เชิงลบ
<ul style="list-style-type: none"> * เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีชื่อเสียง * สร้างรายได้และอาชีพให้แก่คนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น * ตลาด 100 ปี สามชุกเป็นที่รู้จักและยอมรับจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> * เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรมของอาคารบ้านเรือนที่เก่าแก่และศิลปะเก่า เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น * เกิดความหนาแน่นทางด้านจราจรที่หนาแน่นมลพิษต่างๆ ทั้งจากควันรถยนต์และขยะมูลฝอย * เสี่ยงต่อการทำให้คนในชุมชนค่านึงถึงเพียงรายได้จากนักท่องเที่ยวอย่างเดียว

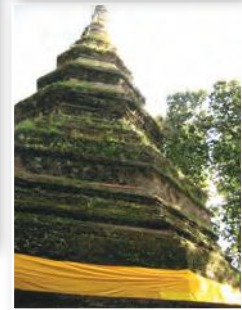
6.3.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

กลไกการจัดการ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี เทศบาลตำบลสามชุก และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ต้องช่วยเหลือและให้การสนับสนุนคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก โดยให้ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปะ สถาปัตยกรรมโบราณให้คงอยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

พื้นที่ ทางชุมชนและภาคีต่างๆ ควรมีการจัดการเส้นทางการเดินทางและสถานที่จอดรถเพื่อรองรับจำนวนรถของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น โดยไม่บดบังบ้านเรือนของคนบริเวณตลาดสามชุก โดยชาวบ้านควรช่วยกันอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนที่เก่าแก่ วัฒนธรรมและประเพณีให้คงอยู่ และสร้างจิตสำนึกกับบ้านเกิดแก่คนในพื้นที่

การให้บริการ แม่ค้าพ่อค้าและคนในชุมชนควรรักษาการบริการที่มีน้ำใจและอัธยาศัยไมตรีที่ดีแก่นักท่องเที่ยวให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

6.4 เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่)

6.4.1 ข้อมูลทั่วไป

เชียงใหม่เป็นอำเภอเล็กๆ ที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของไทย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นสายน้ำนานาชาติที่ไหลผ่านประเทศต่างๆ กว่า 6 ประเทศ ชาวเชียงใหม่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและสงบสุขท่ามกลางโบราณสถานมากมาย กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ทั่วทั้งอำเภอ

6.4.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

วัดเจดีย์หลวงเป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีเจดีย์องค์ใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ในวัด เป็นระฆังแบบล้านนาที่ใหญ่ที่สุดในเชียงใหม่ สร้างโดยปฐมกษัตริย์ของล้านนา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ แหล่งรวบรวมโบราณวัตถุจากบริเวณเมืองโบราณเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง และกำแพงเมือง

ซึ่งเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมด้านไม่เท่า ตั้งอยู่บริเวณที่ราบริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง แต่ไม่ปรากฏแนวหลักฐานแนวกำแพงด้านทิศตะวันออกอาจเนื่องจากการเซาะพังของแม่น้ำโขง แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เมืองเชียงใหม่ยังมีบริการโฮมสเตย์ ศูนย์แสดงสินค้า OTOP ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ

6.4.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

- **เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่** มีการวางแผนแบ่งเขตพื้นที่ใช้สอย (Zoning) บริเวณโบราณสถาน ปรับสภาพภูมิทัศน์และจัดระเบียบร้านค้าไม่ให้บดบังโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม อีกทั้งได้สร้างห้องน้ำริมแม่น้ำโขง สร้างถนนสายรอบเวียงเชียงใหม่ สร้างศูนย์อาหารและสินค้าชายแดนริมโขง จัดรถไฟฟ้าให้บริการและดำเนินโครงการพระดีและของดีเมืองเชียงใหม่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

- **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย** ร่วมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่

- **กรมศิลปากร** ร่วมสืบสานและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งดูแลโบราณสถานและปรับสภาพภูมิทัศน์

- **กลุ่มรักษ์เชียงใหม่** โดยประธานกลุ่มรักษ์เชียงใหม่ได้ดำเนินการเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ตลอดจนเป็นแหล่งรวมวิถีมุขีปัญญาท้องถิ่นของชาวเชียงใหม่ เพื่อนำไปสู่กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

6.4.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

กลุ่มผู้นำชุมชนมีการสำรวจศักยภาพ ความพร้อมและจุดแข็งของชุมชน มีการนำทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายใน

ท้องถิ่น ทั้งการปรับสภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถาน โดยรักษาสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด รวมถึงการกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละปี เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

6.4.5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 6-3 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่

เชิงบวก	เชิงลบ
* การพัฒนาชุมชนส่งผลให้ชาวบ้านตื่นตัวเกิดการร่วมมือ เพื่อนำความรู้ความสามารถที่ตนมีมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน มีโอกาสเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านกิจกรรมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้โบราณสถานมากมายในแหล่งชุมชน และเกิดรายได้แก่ชุมชน	* ชาวเชียงใหม่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาแม่น้ำโขงให้เป็นเส้นทางเดินเรือและเรือสินค้าจากประเทศจีนเข้ามาเทียบท่าส่งสินค้าจำนวนมาก ทำให้วิถีชีวิตชาวเชียงใหม่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจเกิดการรับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น

6.4.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

ควรกำหนดพื้นที่เดินชมเมืองเก่าให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตดั้งเดิมมากที่สุด และทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ เพื่อป้องกันการรุกล้ำเขตโบราณสถาน เพราะมักเกิดปัญหากระทบกระทั่งกันระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ดูแลโบราณสถานภายในเขตเมืองเก่า เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีบรรยากาศ ผู้คนที่มีความใจเอื้ออารีและเกื้อกูลกัน หากมีการพัฒนาต่อยอดก็จะส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่เติบโตด้วยกลิ่นไอของเมืองแห่งวัฒนธรรมที่น่าเยี่ยมชม

6.5 บ้านน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด (เทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว)

6.5.1 ข้อมูลทั่วไป

บ้านน้ำเชี่ยวมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ติดทะเล มีป้าชายเลนมาก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวนยางและประมง บ้านน้ำเชี่ยวเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน และมีชื่อเสียงในการทำออบเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง

6.5.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

บ้านน้ำเชี่ยวมีชาวบ้านทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อหนุนจนเจือกันถือเป็นชุมชนสมานฉันท์ตัวอย่าง โดยมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปี 2549 และรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเภทชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวปี 2550 ซึ่งนักท่องเที่ยว

สามารถพักโฮมสเตย์ ร่วมกิจกรรมการล่องเรือชมบ้านเรือน ป่าชายเลน วิธีชีวิต
ริมคลอง ริมปากอ่าว ดำน้ำดูปะการัง ชมการทำประมงพื้นบ้านหรือตกปลาน้ำตื้น
 เป็นต้น

6.5.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

- **เทศบาลตำบลบางน้ำเชี่ยว** มีบทบาทในการกำหนดนโยบายโดยมุ่งเน้น
การมีส่วนร่วมของประชาชน สนับสนุนและส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี
วิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ส่งเสริมให้ชุมชน
เข้มแข็งและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์

- **ภาคเอกชน** มีบทบาทในการสนับสนุนประสานงาน ช่วยเหลือนโยบาย
ของภาครัฐและชุมชน จัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลและการบริการที่ดีแก่
นักท่องเที่ยว

- **ชุมชน** มีบทบาทในการอนุรักษ์และเพิ่มศักยภาพ รวมถึงการพัฒนา
โปรแกรมและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้น

6.5.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวได้มีการส่งเสริม
ความสามารถของคนในชุมชนและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ในการ
อนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้มีศักยภาพและตอบสนองความ
ต้องการของคนในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เพิ่มการวางแผนจัดการ
ด้านการตลาด สำรวจทรัพยากรในท้องถิ่นและนำมาพัฒนา ปรับปรุงให้เป็นสินค้า
ที่มีชื่อเสียงของชุมชนและมีการจัดระเบียบชุมชน

6.5.5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 6-4 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว

เชิงบวก	เชิงลบ
<ul style="list-style-type: none"> * ยกระดับเศรษฐกิจชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ส่งเสริมการรวมตัวของกลุ่มอาชีพในชุมชน และสร้างอาชีพในด้านต่างๆ ให้กับประชาชนในชุมชน * เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่ต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> * เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้น * สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน หากไม่จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว * อาจเกิดการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในชุมชน * อาจเกิดการเพิ่มจำนวนประชากรจากการย้ายถิ่นเข้ามา เพราะเห็นว่าชุมชนประสบความสำเร็จ

6.5.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

กลไกการจัดการ หน่วยงานทางภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลควรกำหนดนโยบายในการสนับสนุนและพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

พื้นที่ พัฒนาปรับปรุงระบบการบริการ สาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน คู คลอง การระบายน้ำ ประปา ไฟฟ้า การกำจัดขยะและส่งเสริมการพัฒนากุมิทัศน์ภายในชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

บริการ ประชาชนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมในฐานะเจ้าบ้านและมีความรู้และความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวโดยใช้รูปแบบวิถีชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยรอยยิ้มและน้ำใจไมตรีของชุมชน

6.6 หมู่บ้านชะชอม จังหวัดอุบลราชธานี (องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลาง)

6.6.1 ข้อมูลทั่วไป

หมู่บ้านชะชอมตั้งอยู่ในอำเภอโขงเจียม เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่อนุรักษ์ป่า ซึ่งได้รับการกล่าวขานมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ เคยได้รับรางวัลแหล่งท่องเที่ยวประเภทเมืองและชุมชนอันดับ 2 ของประเทศ ซึ่งได้เปิดให้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสธรรมชาติบริเวณป่าดงนาทามในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและต้องการสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้านอย่างแท้จริง

6.6.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านชะชอมมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ รับประทานอาหาร ชมดนตรีและทัศนกรรมพื้นบ้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าดงนาทามและป่าชุมชนประมาณ 6,000 ไร่ ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น เดินป่า ขี่จักรยานเสือภูเขาเพื่อศึกษาความ

หลากหลายของธรรมชาติและชมทุ่งดอกไม้ที่ติดอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศ ชมถ้ำ
ปาฏิหาริย์ น้ำตกแสงจันทร์หรือน้ำตกलगรูและถ้ำวัลย์ยักษ์ (UNSEEN IN
THAILAND) ชมพระอาทิตย์ขึ้นที่ผาชนะไดและภาพเขียนสีที่ผาแต้ม นอกจากนี้
ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ คือ ถ้ำลายมือฝึกองกอย โกงนหินจานบิน หินเสียว
ถ้ำวัวแดง เสาเหลี่ยมสามเล่า บ่อน้ำบันสวานเสาหิน ดงสมุนไพรรักษา ภูเขาพระสุชนโอบก
สมบัติตัวหนังสือขอม เป็นต้น

6.6.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

- **องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลาง** คอยประสานงานและให้ความ
ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาและจัดมัคคุเทศก์
ลูกหาบ เต็นท์ ผ้าห่ม ถูนอน รถรับส่งและอาหารไว้บริการนักท่องเที่ยว
- **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย** ทำการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้แก
หมู่บ้าน
- **อุทยานแห่งชาติ** คอยติดต่อประสานงานกับชาวบ้านเกี่ยวกับการนำเที่ยว
และการดูแลรักษาป่า
- **นักวิชาการ** ให้ความรู้แก่ชาวบ้านและช่วยวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
โดยเน้นชาวบ้านเป็นสำคัญ
- **ชาวบ้าน** เป็นผู้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ดูแล
นักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นผู้ดูแลรักษาป่า ร่วมเผ่าระวางไฟป่าและทำแนวกันไฟ

6.6.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นเมื่อผืนป่าถูกบุกรุกจากกลุ่มนายทุน จนทรัพยากร
ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ประกอบกับอุทยานแห่งชาติผาแต้ม
ประกาศพื้นที่ทับซ้อนผืนป่าดงนาทาม จากปัญหาความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชน
ต้องปรึกษาหารือกันหาแนวทางแก้ไขโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

และองค์กรพัฒนาเอกชน จากจิตสำนึกที่เกิดขึ้นทำให้เกิดกำลังใจร่วมกันพลิกฟื้นป่า คืนความอุดมสมบูรณ์ และยังมีกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตของชุมชน จนก่อให้เกิดโครงการต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สาธิตการตลาด การเกษตรผสมผสานและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

6.6.5 พลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

- อาชีพจากป่าและการท่องเที่ยว คือ ชาวบ้านได้อาศัยของป่าในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้และมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น การผลิตไม้กวาดจากหญ้าหางเสือ การหาของป่ามาขาย การแปรรูปอาหารท้องถิ่น เป็นต้น
- ชาวบ้านเป็นภาคีผู้ผลักดันนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมกลุ่มอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้านและเดินป่าศึกษาธรรมชาติในอุทยานและป่าชุมชน
- ความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นได้รับการรักษา เช่น การนำนักท่องเที่ยวไปไหว้ผากตักเป็นลูกกับผีปู่ตา หรือพิธี “คอบผี” นอกจากนี้ยังมีการจัดบริเวณศักดิ์สิทธิ์ให้แก่นักท่องเที่ยวหรือชาวบ้านกระทำผิด จับสัตว์หรือตัดต้นไม้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน
- ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการป้องกันไฟป่า ซึ่งล้วนเกิดจากความเต็มใจเพราะเชื่อว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นย่อมอยู่ในหมู่บ้านอย่างแท้จริง

6.6.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

กลไกการจัดการ องค์กรบริการส่วนจังหวัดอุบลราชธานีมีบทบาทร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและชุมชน ในการส่งเสริมและให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นให้กับชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคมที่สะดวก ระบบไฟฟ้า โดยนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา มีบทบาทในการให้ความรู้แก่ชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

พื้นที่ ควรได้รับการปรับปรุงด้านการคมนาคมโดยเฉพาะถนนเข้าหมู่บ้าน การทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน ป้ายเตือนแนวกันชนในจุดอันตราย เช่น หน้าผาต่างๆ โดยออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

บริการ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวควรให้ความรู้และอบรมชาวบ้านในด้านการบริการต่างๆ เช่น ที่พัก อาหาร ห้องน้ำที่ถูกสุขอนามัยและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นให้ได้มาตรฐาน

6.7 ชุมชนลีเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (องค์การบริหารส่วนตำบลลีเล็ด)

6.7.1 ข้อมูลทั่วไป

กลุ่มลีเล็ดจัดตั้งขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในการที่จะพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สมัยก่อนลีเล็ดเป็นทะเลมี 3 เกาะ คือ หัวเขaban หัวเขาล่างและเขานรเดช อาชีพสำคัญของชาวลีเล็ดในสมัยนั้นคือการประมงกับทำสวนมะพร้าว

6.7.2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

กลุ่มสี่เหลี่ยมมีกิจกรรมไว้บริการนักท่องเที่ยวในด้านการเล่นเรือชมธรรมชาติ ชมระบบนิเวศป่าชายเลนในคลองต่างๆ เรียนรู้วิถีจักรท่งห้อยและชมวิถีชีวิตชาวบ้านริมน้ำ ชมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ลิเกป่า มโนราห์ ชมแหล่งโบราณสถานเขาศรีวิชัย เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเสริมในชุมชน พักค้างคืนร่วมกับชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์และมีกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าชายเลน

6.7.3 บทบาทของแต่ละภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยว

- **องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี** สนับสนุนด้านนโยบายงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการพัฒนาชุมชนสี่เหลี่ยม

- **องค์การบริหารส่วนตำบลสี่เหลี่ยม** พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวและประสานงานกับนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวมีสภาที่ปรึกษาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งตำบลสี่เหลี่ยม ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 27 คน โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสี่เหลี่ยมและกำนันตำบลสี่เหลี่ยมร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย คณะกรรมการชุดนี้มีบทบาทดังนี้

- 1) รวบรวมความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชนจากประชาชนและสภาที่ปรึกษาเพื่อนำเสนอต่อคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลสี่เหลี่ยม
- 2) ประสานความร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในตำบลสี่เหลี่ยม
- 3) ริเริ่มปฏิบัติงานตามแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและทางเลือกอาชีพของตำบลสี่เหลี่ยม

- 4) ประสานทรัพยากร ทั้งในด้านบุคคล งบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด อำเภอ จังหวัด ในการดำเนินงานการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และ
- 5) แก้ปัญหาข้อพิพาทการใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในตำบล

กลุ่มชุมชนลีเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์มีแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในตำบลลีเล็ดที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มบุคคลจากส่วนต่างๆ ในตำบลในด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งเป็นการปรับทัศนคติและสร้างความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยคาดหวังว่าแผนแม่บทฉบับนี้ จะนำไปสู่การสร้างแผนแม่บทขององค์กรบริหารส่วนตำบลลีเล็ด ในฐานะองค์กรที่ทำงานพัฒนาท้องถิ่น²⁵

6.7.4 กระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

สำนักงานประมงจังหวัด ออกหมายจับชาวบ้านที่กระทำผิดกฎหมายรुकู้พื้นที่ป่าชายเลน หน่วยงาน REST (Responsible Ecological and Social Tours โครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ) และ CHARM (Coastal Habitat and Resource Management Project) เข้ามาเสนอแนะให้ชาวบ้านทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จัดประชุมชาวบ้านและประสานงานกับหน่วยงานภายนอก หน่วยงานอื่นๆ เข้ามาสนับสนุน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษา กรมประมงและโรงพยาบาล เป็นต้น และเกิดกลุ่มชุมชนลีเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์

²⁵ สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, <http://www.suratthani.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.

6.7.5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 6-5 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนลีเล็ด

เชิงบวก	เชิงลบ
* ชาวบ้านก็มีความรู้ ความเข้าใจและกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น อีกทั้งตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของลีเล็ดจึงเป็นเครื่องมือปลูกกระแสการอนุรักษ์อย่างจริงจัง	* เกิดขยะเพิ่มมากขึ้น ขาดระบบการจัดการขยะอย่างเหมาะสม

6.7.6 แนวทางในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

กลไกการจัดการ ส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและตระหนักถึงแนวทางอนุรักษ์ทรัพยากร องค์การบริหารส่วนตำบลลีเล็ดควรมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพหุภาคี

พื้นที่ ควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ จัดให้มีน้ำประปาใช้อย่างทั่วถึงเพื่อที่จะได้เป็นชุมชนน่าอยู่และน่าเที่ยว

บริการ ให้การฝึกอบรมชาวบ้านในด้านต่างๆ เช่น ภาษาเพื่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ การต้อนรับและ ส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับชุมชนแห่งการท่องเที่ยว อีกทั้งจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ป่าชายเลนและจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนลีเล็ด

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญที่ต้องร่วมกันจัดการ คือ

- 1) จัดการฐานทรัพยากร ทนสังคมและวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของตนเอง
- 2) หันมาจัดการการตลาดให้สมดุลกันโดยเน้นนักท่องเที่ยวคุณภาพ และ
- 3) ต้องสร้าง **“กลไก”** การจัดการที่มีฐานมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ท้องถิ่นต้องตระหนักและพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 3 มิติ หากมีเพียงสิ่งดึงดูดใจดีแต่สังคมเปราะบาง ขาดกลไกก็ไม่ควรพัฒนาการท่องเที่ยวเพราะจะเร่งสร้างปัญหากดดันให้กับท้องถิ่น แต่หากพร้อมต้องคำนึงถึง **“การจัดการ”** ที่สร้างสมดุลระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ในส่วนเจ้าบ้านต้องจัดการด้านทรัพยากร/ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ผลกระทบทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ความสามารถทางการรองรับ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยว พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว ข้อมูลและการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยว กฎหมายการท่องเที่ยว การศึกษาการท่องเที่ยว ความปลอดภัยการท่องเที่ยว ทรัพยากรมนุษย์ทางการท่องเที่ยวและการพัฒนาองค์กรทางการท่องเที่ยว ส่วนผู้มาเยือนต้องจัดการด้านราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย จุดยืนผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการขาย จิตวิทยาการขาย พันธมิตรทางธุรกิจ การมีส่วนร่วมทางธุรกิจ การขายรวม บุคลากรทางการท่องเที่ยว ฤดูกาลทางการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ความคิดเห็นสาธารณะทางการท่องเที่ยว กระบวนการให้บริการ สภาพแวดล้อมด้านผลิตภัณฑ์และสถานประกอบการ

ก่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องตระหนักถึงศักยภาพของตนเองว่ามีหรือไม่ หากไม่มี ต้องเร่งสร้างศักยภาพการจัดการของตนเองเสียก่อน จึงเริ่มดำเนินการและ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ ควรมีเทคนิคการสร้างเครือข่ายและการสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญา เพื่อให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึงแหล่งที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ตลอดไป พร้อมๆ กับชุมชนที่ยังคงมีความสุขบนฐานความเป็นตนเอง

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. <http://www.parliament.go.th> เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2551.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. <http://webhost.mots.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2551.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว**. มปป., 2550.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
<http://med.md.kku.ac.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2551.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. <http://wbc.msu.ac.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2551.
- มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ. <http://www.agrinature.or.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551.
- มูลนิธิสำนักกรักบ้านเกิด. <http://www.rakbankerd.com> เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2552.
- รัฐสภาไทย. <http://library2.parliament.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2551.
- ลือชา วรรัตน์. **แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่**. นนทบุรี : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2542.
- วัดพระพุทธรชัย. <http://www.watphraphutthachai.com> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.
- ศูนย์อนามัยที่ 6 ขอนแก่น. <http://hpc6.anamai.moph.go.th> เข้าถึงเมื่อ 17 ธันวาคม 2551.
- สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. <http://www.suratthani.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.

ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย. **แนวทาง
การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : บริษัท แสง
สว่างเวิลด์เพรส จำกัด, 2549.

ลีลาภรณ์ บัวสาย. **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล.** กรุงเทพฯ : บริษัท
อินทรีพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549.

เสาวลักษณ์ สมสุข. “การฟื้นฟูชุมชน : ยุทธศาสตร์การสร้างทุนในสังคม กรณีศึกษา
ตำบลต้นแบบ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.” **วารสารพัฒนาสังคม 10**
(เล่มที่ 1, 2551) : 15.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **คู่มือองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น “แนวทางการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการ
สิ่งแวดล้อม”.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2545.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. <http://www.nesac.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่
20 ธันวาคม 2551.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. <http://www.cbt-i.org> เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม
2551.

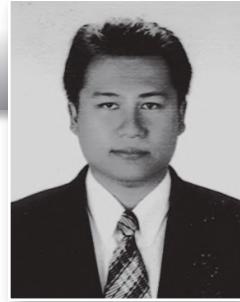
สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.
<http://www.envivoice.net> เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
<http://www.nesdb.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2551.

“Green Marketing.” **นิตยสารคู่แข่ง 8** (กันยายน 2537) : 10-14.

Infoterra Thailand. <http://infoterra.deqp.go.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2551.

ประวัติผู้เขียน

ดร.เทิดชาย ชัยบำรุง

ตำแหน่ง

- ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี

การศึกษา

- ปริญญาเอก ด้านการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยควีนแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย โดยทุนรัฐบาลออสเตรเลีย
- ปริญญาโท ด้านนโยบายและการจัดการการท่องเที่ยว (เกียรตินิยม) จากมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษ
- ปริญญาตรี ด้านศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประสบการณ์ทำงาน

- ผู้อำนวยการโครงการการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือภาคีทางการท่องเที่ยวแห่งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดูแลงานวิจัยการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) จีน ญี่ปุ่นและเกาหลี

- ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรมของ United Nations Asian Productivity Organization (UN-AP0), โตเกียว ญี่ปุ่น
- คณะกรรมการความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา กระทรวงการต่างประเทศ
- รองประธานตัดสินรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ปี 2550 - 2551
- ผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษาเครือข่ายวิจัยการท่องเที่ยว คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการ
- บรรณาธิการวารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติและ E-Journal of International Thai Tourism

การท่องเที่ยวของประเทศไทยในแต่ละพื้นที่เกิดขึ้นทั้งโดยความบังเอิญและตั้งใจ หลายพื้นที่ยังขาดการวางแผนในการบริหารจัดการจึงขาดทิศทางในการพัฒนา ส่งผลให้การท่องเที่ยวประสบความล้มเหลวเหล่านี้เป็นบทเรียนสำคัญของการท่องเที่ยวไทย จึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการดำเนินการเพื่อพัฒนาในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ใกล้ชิดประชาชนและมีอำนาจในการบริหารจัดการระดับท้องถิ่นซึ่งถือเป็นรากแก้วที่สำคัญของประเทศ ดังนั้นหากจะพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวมของประเทศให้ประสบความสำเร็จก็ต้องเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการตามกฎหมายอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สถาบันพระปกเกล้า

47/101 หมู่ 4 ถ.สีจวนนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 02-527-7830-9 ต่อ 1505, 1602, 2502

โทรสาร 02-968-9144

เว็บไซต์ www.kpi.ac.th

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ISBN : 978-974-449-435-1

ราคา บาท